ISSN 2001-9734
No. XXXIV, NOVEMBER MMXVII
ISBN 978-91-86607-39-5

ACTA ACADEMIAE STROMSTADIENSIS

COMMUNICARE SCIENTIAS

Odysseus Elytis' *To Axion Esti*

i svensk tolkning och med förord av Christina Heldner

ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ, *ΤΟ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ*, 1959. I svensk övers. från grekiskan av Christina Heldner.

” Molnens och vågornas poet sover inom mig!”
«Ο ποιητής των νεφών και των κυμάτων κοιμάται μέσα μου!»

ODYSSEUS ELYTIS

TO AXION ESTI

I svensk tolkning av

CHRISTINA HELDNER

Copyright © 1959. Odysseus Elytis.

Innehavare av publiceringsrättigheterna för Odysseus Elytis' *To Axion Esti* (Οδυσσέα Ελύτη Το Αξιον Εστι) är Mrs. Ioulita Iliopoulou, som haft vänligheten att bevilja upphovsmannen till föreliggande svenska översättning tillstånd att publicera densamma on-line i Strömstad Akademis skriftserie AAS. Originalupplagan publicerades 1959 (ISBN 960-7233-46-8) av förlaget Ikaros (Ικαρος Εκδοτική Εταιρία).

Poeten och Nobelpristagaren Odysseus Elytis tillsammans med nuvarande upphovsrättsinnehavare till Elytis' författarskap, poeten Ioulita Iliopoulou.

INNEHÅLL

Förord 7

Skapelseberättelsen (Η ΓΕΝΕΣΙΣ) 9

Lidandeshistorien (ΤΑ ΠΑΘΗ) 23

Lovprisningarna (ΤΟ ΔΟΧΑΣΤΙΚΟΝ) 69

Noter 86

ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ, *ΤΟ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ*, 1959. I svensk övers. från grekiskan av Christina Heldner.

Förord

Odysseus Elytis (1911-1996) är en av 1900-talets absolut största grekiska poeter. Han tilldelades Nobelpriset i litteratur 1979, tjugo år efter publiceringen av *To Axion Esti*, som är hans mest betydande poetiska verk och samtidigt det mest omfattande. Den första översättningen till svenska av denna oerhört komplexa och genomarbetade diktcykel kom ut 1979. Enligt min mening är det nu dags för en nytolkning som mer systematiskt söker ta tillvara texternas omistliga konstnärliga kvaliteter, inte minst vad gäller form och stil – även om en översättare givetvis aldrig kan återskapa exakt samma intryck av ett stort litterärt verk på läsaren som samma verk kan göra på den som läser det på originalspråket.

Om man innan man bekantar sig med dikterna önskar få en inblick i vilken sorts verk det rör sig om vad gäller temata, progression, uppbyggnad, bildspråk, stilarter m.m. vill jag hänvisa till en utförlig presentation jag skrivit med titeln ”Poesins makt och Historiens fasor – En essä om Odysseus Elytis och hans stora diktcykel *To Axion Esti*”, som även den publiceras i Strömstad Akademis on-line-skriftserie AAS. Samtidigt som essän lämnar en förklaring till verkets titel ger den en ganska konkret uppfattning om varför detta verk är så betydelsefullt för de flesta greker ännu idag. Här finner man visserligen mycket av skönhet och sensualitet och anknytningar till det antika arvet, men vad det ytterst handlar om är grekernas mycket smärtsamma gemensamma 1900-talshistoria. Man kan nog se *To Axion Esti* som en form av bearbetning av de svåra upplevelserna, både för poeten själv och för folket. Det rör sig i hög grad om ett levande verk i dagens Grekland och många greker kan citera hela dikter utantill. Dessutom har *To Axion Esti* tonsatts av Mikis Theodorakis, vilket gör att många av Elytis’ dikter även lever ett liv som populära sångtexter.

Till slut förtjänar det påpekas att jag i den lay-out som givits dikterna in i minsta detalj sökt motsvara den som Elytis designat i originalutgåvan. Det gäller inte bara sådant som olika typer av indrag, valet av kursiv text resp. normal, bruket av stor bokstav och interpunktion (eller frånvaro av sådan) utan också sidformatet och enheternas numrering, som markerar skillnaden mellan prosaavsnitt, hymner och oden. Anledningen till denna ganska extrema följsamhet är att mycket lite i *To Axion Esti* förefaller ha tillkommit av en slump. Allt verkar tvärtom oerhört genomtänkt och betydelsedigert.

Göteborg den 20 januari 2017

Christina Heldner

Hårt har de ansatt mig
ända från min ungdom,
men de har inte besegrat mig.

Psaltaren 129

SKAPELSEBERÄTTELSEN

Η ΓΕΝΕΣΙΣ[1]

I BEGYNNELSEN var ljuset Och den första timman
då läppar som ännu inte fått sin form
känner sig för på tingen i världen
Grönt blod och gyllene lökar i jorden
Och gudomligt skönt i sin sömn bredde havet ut
sina eteriska slöjor av oblekt gasväv
under johannesbrödträden och de höga raka dadelpalmerna
Där stod jag ensam
inför världen
bittert gråtande
Min själ sökte en Teckentydare och en Förkunnare
Jag minns att jag då såg hur
tre Svartklädda Kvinnor[2]
sträckte sina händer mot Öster
med ryggen strålande som av guld och att molnet de lämnade bakom sig
så småningom löstes upp
från höger Och växter av annorlunda slag
Det var solen med sin axel i mitt inre
som kallade, oskymd, med tusende strålar Och
den jag verkligen var Den från hundratals sekler sedan
Den ännu blomstrande fast i eldens mitt Den från himlen ej avskilde
Kände jag komma och luta sig
över min vagga
som när minnen förvandlas till nutid
Han började tala med trädens och vågornas röst:
”Ditt uppdrag, sade han, är denna värld
det står skrivet i ditt inre
Läs, lägg manken till
och kämpa”, sade han
”Var och en har sina vapen”, sade han
Och sträckte ut sina händer så som
en ung Gud gör, fast ännu novis, för att jämte plågan även skapa fröjden.
Först drogs de loss med stor kraft
och avslitna från bröstvärnet högt däruppe föll
de Sju Yxorna[3]

ner på marken som i en storm
till nollpunkten där en fågel
från allra första stund sprider sin väldoft
obesudlat återvände blodet till sitt hemland
och monstren antog en människas skepnad
Just så rimligt är det Ofattbara
Sedan kom också mina närmastes alla vindar
pojkarna med sina uppblåsta kinder
och breda gröna svansar som vore de Gorgoner
och andra, välbekanta gamla män: uråldriga
med rödbrunt skinn och stora skägg
Och molnet högg de mitt itu Och sedan dessa sjok i fyra
Och det lilla som återstod blåste de på och skickade bort åt Norr
Härskarlikt och på breda fötter steg Stora Tornet[4] ut i vattnet
Horisontlinjen flammade upp
väl synlig, kompakt och ogenomtränglig.

DETTA var den första hymnen.

OCH DEN jag verkligen var Den från hundratals sekler sedan
Den ännu blomstrande fast i eldens mitt Den icke av människohand skapade
drog med sitt finger upp
linjerna i fjärran
som stundtals steg brant uppåt
och ibland lite lägre; de mjuka bågformerna
den ena i den andra
väldiga landmassor från vilka jag förnam
hur de doftade av jord liksom förnuftet
Så verkligt det var
att myllan troget följde mig
på undanskymda ställen blev den rödare
och på andra var den full med små barr från pinjer

Sedan, lite mer lättjefullt,
kom kullar med sluttningar
ibland sakta, med handen i vila,
raviner och slätter
och så, plötsligt, vilda nakna klippor igen
som mäktiga infall
Så stannade han till ett ögonblick för att begrunda
något svårt problem eller upphöjt:
Olympos, Taigetos
”Något som skall bistå dig
också då du är död”, sade han
Och genom stenarna drog han tunna trådar
ur jordens innandömen tog han upp skiffer
och anlade breda trappsteg runt hela sluttningen
Där placerade han, ensam,
vita källor av marmor
väderkvarnar
små rosenfärgade kupoler
och höga gluggförsedda duvslag
Dygden med sina fyra räta vinklar
Han såg det som ljuvligt för den ene att vara i den andres famn och därför
lät han fylla hela dammar med kärlek
boskapen, både kalvar och kor, sänkte saktmodigt sina huvuden
som om det i världen inte funnes några frestelser
och som om inga knivar ännu existerade
”Freden behöver kraft om du ska orka hålla stånd”, sade han
och med öppna handflator svängande runt sig sådde han
kungsljus krokus blåklockor
jordens stjärnor av alla de slag
med var sitt blad genomborrat för att markera ursprung,
överlägsenhet och styrka

DETTA är världen, den lilla, den stora!

MEN INNAN jag hörde vind eller musik
under min jakt på en utkiksplats
(jag var på väg uppför en oändlig röd sandbank
i färd med att, under min hälar, utplåna Historien)
brottades jag med mina lakan Det jag sökte
var lika oskyldigt och skrämmande som en vingård
lika djupt och fritt från ärr som himlens andra ansikte
Mitt i leran något som liknade en själ
Då talade han och havet blev till
Och jag såg och förundrades
Och där sådde han ut små världar efter mitt mönster och min avbild:
Hästar av marmor med upprättstående man
och serena amforor
och delfinernas välvda ryggar
Ios, Sikinos, Serifos, Milos[5]
”Må varje ord bli en svala
som bringar dig vår mitt i sommarens hetta”, sade han
Och må de bli många, olivträden,
som silar ljuset mellan sina händer
och försiktigt breder det över din slummer
och må cikadorna bli många
så att de inte ska märkas
liksom du inte märker pulsen i din hand
men låt det vara ont om vatten
för att du ska se vattnet som gudomligt och förstå vad dess ord betyder
och låt trädet stå ensamt
utan någon hjord
för att du ska göra det till din vän
och lära känna dess dyrbara namn
låt myllan under dina fötter vara tunn
så att du inte kan slå rot någonstans
utan alltid dras mot djupet
och må himlen där uppe vara så vidsträckt
att du på egen hand kan läsa oändligheten

DETTA är världen, den lilla, den stora!

”OCH DENNA VÄRLD måste du se och ta till dig”
sade han: Titta! Och mina ögon sådde ut frön
som till och med droppade tätare än regn
över tusentals tunnland av jungfrulig mark
Gnistor som slog rot i mörkret och plötsliga källsprång
Stillheten som jag tog i beslag för att så
tonernas frön och oraklens gyllene groddar
Fortfarande med hackan i handen
såg jag de stora lågväxta plantorna vända sina ansikten uppåt
somliga skällande, andra visande tungan:
Se där har vi sparris och grönkål
och där den krusiga persiljan
akantusblomman och pelargonen
nattskattan och fänkålen
Kryptiska stavelser med vilka jag sökte artikulera min identitet
”Bra, sade han, du behärskar också konsten att läsa
och mycket ska du få lära dig
om du fördjupar dig i det Obetydliga
Och en dag ska komma då du också får medhjälpare
Kom ihåg:
närkampens Västanvind,
det mörkerförintande granatäpplet[6]
de hastiga brinnande kyssarna”
Och hans ord skingrades som en väldoft
Klockan slog nio som rapphönan i välljudets djupa hjärta
husen stödde sig mot varandra
fyrkantiga och små
med vita valvbågar och dörrar i indigoblått
Där under vinrankorna
satt jag i timmar och drömde
i det diskreta kvittret
i kraxandet, hoandet, det avlägsna kuttrandet:
Hör ungduvan hör storken
hör finkarna
nattskärran och sothönan
där fanns också deras ungar
och den lilla hästen man kallar Jungfru Marias

Stranden där jag låg med min underkropp naken i solen
och återigen dessa hav på båda sidor
och mitt emellan ett tredje – träd med citroner, limefrukt, mandariner –
och den andra nordvästen med högt ovanför sig en luftström
som fördärvar himlens ozon
Långt nere på markens lövbädd
det släta jämna gruset
blommornas små öron
och det otåligt väntande unga skottet och

DETTA är världen, den lilla, den stora!

SEDAN lärde jag mig också förstå vågskvalpet och det utdragna
aldrig tystnande suset från träden
Jag såg röda krukor stå uppradade på piren
och lite närmare vid fönsterluckan av trä
där jag låg på sidan och sov
talade nordanvinden allt högre
Och jag såg
Vackra flickor, nakna och släta som kullerstenar
med en aning svart där låren mötas
och en frikostig öppenhet kring skulderbladen
en del stod upp och blåste i Snäckan
medan andra med krita ristade
sällsamma, gåtfulla ord:
ROES, ALASTHAS, ARIMNA,
OLIIS, AÏAZANTHA, YELTIS[7]
små röster från fåglar och hyacinter
eller andra ord från månaden juli
Vid slaget elva
på fem famnars djup
abborrar smörbultar braxen
med ofantliga gälar och korta akterfenor
När jag kom högre upp fann jag svampar

och sjöstjärnor
och stumma trådsmala havsanemoner
och ännu högre upp vid vattnets läppar
rosafärgade skålsnäckor
och halvöppna musslor och alger
”Dyrbara ord, sade han mig, uråldriga eder
som räddats av Tiden och de fjärran vindarnas säkra gehör”
Och nära intill fönsterluckan av trä
där jag låg på sidan och sov
tryckte jag kudden hårt mot mitt bröst
och mina ögon fylldes av tårar
Jag befann mig i erotikens sjätte månad
och i mina inälvor sjöd en dyrbar säd.

DETTA är världen, den lilla, den stora!

”MEN FÖRST skall du se ödemarken och ge den din egen innebörd, sade han
Den kommer att finnas före ditt hjärta
och finnas kvar efter det
Detta enda ska du veta:
Vad du räddar undan blixten
ska för evigt förbli rent”
Och högt över vågorna
byggde han byar av klippor
Dit upp nådde skummet i form av stoft
jag såg en mager get slicka i klyftorna
med skelande öga och den lilla kroppen hård som kvarts
Jag genomlevde gräshoppor och törst och stelhet i fingrarnas leder
i exakt det antal år som Visheten föreskriver
Lutad över papper och djupsinniga böcker
som jag steg ned i med stöd av smidiga rep
natt efter natt

spanade jag efter vithet med högsta möjliga halt
av svärta Efter hopp till tårarnas rand
Efter glädje till en punkt av djupaste förtvivlan
Stunden var inne då det ansågs att hjälp måste sändas
och det var på regnen som lotten föll
små bäckar porlade dagen lång
jag rusade som besatt
på sluttningarna slet jag upp mastix och med min hand gav jag myrten
i mängd åt vindarna att bita i
”Renheten, sade han, är densamma
på bergets sluttningar som i ditt inre”
Och sina händer sträckte han ut som en
erfaren gammal Gud för att skapa jordisk lera jämsides med det himmelska
Bergstopparna fick han att nätt och jämnt glöda
men det gröna gräset naglade han fast i ravinerna, obitet
mynta lavendel citronverbena
och små fotspår av lamm
eller på andra ställen fallande från höjderna
silver i tunna trådar, svalkande hår från en flicka jag sett och åtrått
En kvinna av kött och blod
”Renheten, sade han, det är hon”
och uppfylld av längtan smekte jag hennes kropp
vi kysstes med öppen mun; sedan kom den ene in i den andra
Jag skakades om av en storm
likt en udde trängde jag in så djupt
att vind vällde in i grottorna
Nymfen Eko i vita sandaler passerade en sekund
hastigt som näbbgäddan strax under vattnets yta
och högt upp med kullen som avstamp och solen som hornprytt huvud
såg jag den store Väduren klättra mot skyn, ur stånd att gå
Och Den jag verkligen var Den från hundratals sekler sedan
Den ännu blomstrande fast i eldens mitt Den från himlen ej avskilde
viskade när jag frågade:
– Vad är gott? Vad är ont?
– En punkt En punkt
och på den har du uppnått jämvikt, där existerar du

och bortom den är oro och mörker

och bakom den hörs änglarnas tandagnisslan
– En punkt En punkt
och på den kan du fortsätta framåt för evigt
i övrigt finns inte längre något annat
Och Vågen som, då jag öppnade mina armar,
föreföll väga ljuset mot driften.

DETTA var världen, den lilla, den stora!

EFTERSOM OCKSÅ TIMMARNA gick runt liksom dagarna
med stora violetta löv på trädgårdens klocka
så blev jag Visare
Tisdag Onsdag Torsdag
Juni Juli Augusti
Jag pekade ut nöden och fick den kastad rakt i ansiktet
som saltlake Flickornas insekter
Avlägsna himlafenomen från Regnbågen –
”Allt detta är oskuldens tid
ungens och det späda skottets
tid långt före Nöden”, sade han
Och faran stötte han bort med bara fingret
Till uddens yttersta spets förde han svarta ögonbryn
Ur en okänd källa öste han fosfor
”För att du ska få se, sade han,
från insidan av din kropp
ådror av kalium, mangan
och resterna av en förgången passion
som förlorat varje spår av gudomlighet”
Och då snördes mitt hjärta häftigt samman
det var det första knakandet av trä i mitt inre
dvärguvens nattliga rop

som kanske närmade sig
någon vars blod vände åter till världen
sedan han blivit dödad
Långt borta i fjärran, vid den hemliga randen
av min själ såg jag
höga bastanta fyrtorn passera Vid stupen vindpinade borgar
Nordanvindens stjärna Den Heliga Marina[8] med sina demoner
Och längre ner i djupet, bortom vågorna
på Ön i olivlundarnas sköte[9]
Tyckte jag mig för ett ögonblick skåda Honom
som gav sitt blod för att jag skulle ta form[10]
Han klättrade uppför Helgonets törnbeströdda stig
ännu en gång
Ännu en gång
för att röra vid Geras[11] vatten med fingrarna
och tända de fem byarna
Papados, Plakados, Paleokipos
Skopelos och Mesagros
min släkts egendom och arvegods.
”Men nu, sade han, måste ditt andra ansikte
stiga upp i ljuset”
och långt innan jag med förnuftet uppfattat
eldens tecken och formen av en grav
vände han sig mot det som ingen orkar se
och med händerna utsträckta
och framåtböjd
inrättade han de stora Tomrummen på jorden
och i människans kropp:
Dödens tomrum för Barnet som skall födas
Mordets tomrum för Rättvisa Domslut
Försakelsens tomrum för en Rättmätig Vedergällning
Själens tomrum för Ansvaret för vår Nästa
Och Natten en viol
för den uråldriga Månen
som kapats av sin längtan hem
med en gammal väderkvarn i ruiner och den harmlösa doften av gödsel

tog plats i mitt inre

Ändrade ansiktsdragens plats; omfördelade vikterna
Min styva kropp var ankaret som sänktes ner bland människorna
där inget annat ljud hörs
än jämmer klagoskrik och dunkande
och fåror i det uppåtvända ansiktet
Från vilken obefintlig ras jag härstammar
insåg jag först då
tanken på de Andra
skar tvärs igenom mig
diagonalt som i linsens brännpunkt
Inne i husen såg jag lika tydligt som om inga väggar funnits
gamla kvinnor gå omkring med en lykta i handen
i deras pannor liksom i taket var det djupa fåror
jag såg också ynglingar med mustasch som spände på sig sina vapen
utan att tala
med två fingrar på gevärskolven
nu som i århundraden.
Vad du ser där, sade han, är de Andra
och Dessa är intet utan Dig
liksom Du utan Dem är intet
Vad du ser där, sade han, är de Andra
och dem måste du möta öga mot öga
om du vill att din gestalt ska bli outplånlig
och att den ska förbli sig själv.
Ty många är de som bär den svarta skjortan
och somliga talar klippdassarnas tungomål[12]
andra äter köttet rått och skändar vattnet
Brödfobikerna, de Likbleka och Nygamarna
mängden och talen vid ytterpunkterna
i Tetraktidens kors.[13]
Om du verkligen uthärdar att bjuda dem motstånd, sade han,
ska ditt liv bli en spjutspets och du ska visa vägen, sade han
Var och en har sina vapen, sade han
Och Den jag verkligen var Den från hundratals sekler sedan
Den ännu blomstrande fast i eldens mitt Den från himlen ej avskilde
trängde in i mig Och blev

den jag nu är

I nattens tredje timme
långt borta ovanför skjulen
gol den första tuppen
För ett ögonblick såg jag de Upprätta Pelarna[14], Metopen med Mäktiga djur
och Människor som frambar Gudomlig Visdom
Solen iklädde sig sitt ansikte Ärkeängeln för evigt på min högra sida

DETTA är alltså jag
och världen den lilla, den stora!

ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ, *ΤΟ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ*, 1959. I svensk övers. från grekiskan av Christina Heldner.

LIDANDESHISTORIEN

ΤΑ ΠΑΘΗ

I

SE, HÄR är jag alltså,
som skapad för de unga flickorna och de egeiska öarna;
bedårad av rådjurens skuttande
och invigd i olivbladens mysterier;
soldrinkare och gräshoppsdödare.
Se, här står jag öga mot öga med
de skoningslösa i sina svarta skjortor
och årens tomma sköte,
som ströp sin avkomma, i hetta!
Vinden släpper loss elementen och det dånar i bergen.
O, du alla oskyldigas Öde, återigen står du ensam uppe i Passen!
Uppe i Passen öppnade jag mina händer
Uppe i Passen tömde jag mina händer
och något annat överflöd såg jag inte, något annat överflöd hörde jag inte
än svala flödande källsprång
Granatäpplen eller Västanvind eller Kyssar.
Var och en har sina vapen, sade jag:
Uppe i Passen ska jag öppna mina granatäpplen
Uppe i Passen ska jag ställa västanvindar på vakt
de gamla kyssarna som helgats av min längtan dem ska jag släppa fria!
Vinden släpper loss elementen och det dånar i bergen.
O, du alla oskyldigas Öde, det är du som är mitt öde!

II

SPRÅKET de skänkte mig var grekiskan;
huset på Homeros' sandiga stränder var torftigt.
Det enda jag brydde mig om var mitt språk och Homeros' sandiga stränder.
Där såg jag braxen och abborre
vindpinade verb
gröna havsströmmar mitt i det blå
allt detta såg jag lysa upp mitt inre
havssvampar och maneter
med Sirenernas första ord
de rosa snäckorna med sina första svarta rysningar.
Det enda som upptog mig var mitt språk med sina första svarta rysningar.
Där var granatäpplen och kvitten
svartmuskiga gudar, onklar och kusiner
som tappade olja i jättelika krus;
och ljuvligt doftande fläktar från ravinen
av vide och mastix
ginst och ingefära
med bofinkarnas första kvitter –
sköna hymner med de första Ära Vare Dig.
Det enda jag brydde mig om var mitt språk med sina första Ära Vare Dig!
Där var lagerträd och palmblad
rökelse och myrra
som välsignade striden och musköterna.
På gruset överströtт med vinlöv mötte oss
stekos från glöden och ljudet av krossade ägg[15]
vi hörde "Kristus är Uppstånden"
och Grekernas första skottsalvor.
Hemliga förälskelser med Frihetshymnens första ord.
Det enda jag brydde mig om var mitt språk med Frihetshymnens första ord![16]

1

Fast ännu blott formlös materia □ *sade min mun ditt namn*
Rosiga nyfödda barn □ *en första droppe av dagg*
Och sedan dess har den format □ *i gryningarnas djup*
Dina läppars konturer □ *och hårmanens rök*
Du fick förmågan att bilda ljud □ *och bokstäver som E och L*[17]
Din eteriska □ *aldrig sviktande gång*

Och från just detta ögonblick □ *öppnades inom mig*
Ett okänt fängelse □ *vita fåglar och grå*
Steg tjattrande upp mot skyn □ *och då förnam jag*
Att för dig var blodet □ *för dig var mina tårar*
Och genom seklerna kampen □ *den fruktansvärda den sublima*
För dig förtrollningen □ *och skönheten*

I trädens blåsinstrument □ *och krigsdansens dunkande*
I lansar och svärd □ *hörde jag Dig uttala*
Hemliga order □ *om jungfruliga liv*
Med bländande ord i glansen □ *från gröna stjärnor*
Och svävande över avgrundsdjupen □ *lärde jag känna*

DITT SVÄRD MED EGGEN □ *DEN FRUKTANSVÄRDA!*[18]

FÖRSTA BERÄTTELSEN

MARSCHEN MOT FRONTEN[19]

I gryningen på Johannes Döparens Dag – dagen efter Trettondagen – fick vi order att sätta oss i rörelse igen, i riktning mot de platser där det varken finns helg eller söcken. Vi måste, sades det, ta över de linjer Artanerna dittills hade hållit, från Khimara till Tepeleni[20]. Anledningen var att de hade kämpat sedan krigets första dag, utan uppehåll, och att nästan bara hälften av dem fanns kvar och att de inte längre orkade hålla stånd.

Vi hade redan varit tolv dagar bakom fronten, där uppe i byarna. Och just som våra öron börjat vänja sig vid jordens milda knäppande igen och vi åter så smått kunde känna igen ett hundskall eller ljudet från en kyrkklocka i fjärran, så fick vi höra att nu måste vi tillbaka till de enda ljud vi verkligen kunde: kanonernas tunga, dova mullrande och kulsprutornas snabba, torra smattrande.

Natt efter natt marscherade vi utan uppehåll, den ene bakom den andre, likt blinda. Med stor möda drog vi loss fötterna ur gyttjan, som vi då och då sjönk ner i ända till knäna. För det duggregnade nästan hela tiden där ute på vägarna, liksom i våra själar. Och de sällsynta gånger vi gjorde halt för att vila växlade vi aldrig ett ord, utan tysta och allvarliga fördelade vi russinen ett och ett i skenet från en brinnande bit ved. Eller, någon enstaka gång när vi fick chansen, slet vi av oss kläderna och kliade oss ursinnigt, i timmar i sträck, tills blodet började flyta. För vi hade fått löss ända upp till halsen, och det var till och med mer outhärdligt än utmattningen. Till sist kunde man i mörkret höra en vissling, signalen att vi skulle sätta oss i rörelse och återigen, som packdjur, dra oss framåt för att vinna terräng, innan gryningen kom och gjorde oss till måltavla för flygplanen. För Gud kände inte till det där med måltavlor och sådant och hade för vana att alltid låta gryningsljuset komma tillbaka vid samma tid.

Där låg vi gömda i ravinerna, vilande på huvudets tunga sida, den som inte låter drömmarna slippa ut. Och fåglarna retade sig på oss för att vi inte tog notis om vad de hade att säga – och kanske också för att vi utan orsak vanställde

världen. Vi var en helt annan sorts bönder, med andra sorters hackor och redskap i våra händer, åt helvete med dom!

Vi hade redan varit tolv dagar bakom fronten, där uppe i byarna hade vi i timtal stirrat på ansiktets konturer i spegeln. Och just som våra ögon börjat vänja sig vid de välbekanta gamla dragen, och just som vi åter så smått kunde känna igen den nakna läppen eller kinden som fått sitt lystmäte av sömn, så kände vi den andra natten hur vi liksom förändrades, den tredje ännu lite till, och den fjärde och sista var det påtagligt att vi inte längre var desamma. Utan man kunde få för sig att vi marscherade huller om buller i en brokig skara från alla tider och alla generationer, somliga från nutid, andra från forna tider, med huden blek av det myckna skägget. Bistra hövdingar med turban, storväxta präster, sergeanter från krigen 97 eller 12, vildsinta yxbärare med vapnet hängande på axeln, bysantinska gränsvakter och sköldbärare fortfarande nedstänkta med Turkars och Bulgarers blod. Alla tillsammans, utan att säga ett ord, flåsande sida vid sida under oräkneliga år, drog vi fram över bergsryggar och raviner, utan en tanke på något annat. För precis som när ständigt samma människor drabbas av den ena olyckan efter den andra och vänjer sig vid det Onda och till slut byter namn på det och börjar tala om Ödet eller Det Som Står Skrivet, så fortsatte vi i riktning mot det vi kallade Förbannelsen, men som vi hade kunnat kalla Dimman eller Molnet. Med stor möda drog vi loss fötterna ur gyttjan, som vi då och då sjönk ner i ända till knäna. För det duggregnade nästan hela tiden där ute på vägarna, liksom i våra själar.

Och att vi befann oss mycket nära de platser där det varken finns helg eller söcken, varken sjuka eller friska, varken fattiga eller rika, det insåg vi. För dånet där bortifrån – det lät som åska uppe i bergen – växte sig hela tiden allt starkare, så att vi till slut tydligt kunde urskilja kanonernas tunga, dova mullrande och kulsprutornas snabba, torra smattrande. Lite senare också därför att vi nu allt oftare stötte på den långsamma processionen med sårade som kom från andra hållet. Och sjukvårdarna med rödakorsmärket på sina armbindlar satte ner bårarna och spottade i händerna med blicken fylld av ett vilt sug efter en cigarett. Och när de sedan fick höra vart vi var på väg, skakade de på huvudet och satte igång med sina historier om blod och terror. Men vi, det enda vi lade märke till var dessa röster i mörkret som steg uppåt, fortfarande glödheta av tjära eller svavel från avgrunden : «aj, aj, hjälp, mamma hjälp», «aj, aj, hjälp, mamma hjälp». Och ibland, men mera sällan, en kvävd rossling, likt en snarkning som, sade de som visste, var en dödsrossling.

Det hände att de också släpade med sig krigsfångar som gripits bara några timmar tidigare, i någon av de överraskningsräder som våra patruller brukade

företa. Deras andedräkt stank av vin och de hade fickorna fulla med konserver eller choklad. Men vi hade ingenting, bara fallfärdiga broar bakom oss och våra fåtaliga mulåsnor, som var hjälplösa i snön och den slippriga leran.

Till slut syntes, någon gång då och då, rök stiga upp här och var långt borta i fjärran och vid horisonten de första röda lysgranaterna.

2

Som mycket ung blev jag bekant / *med sekelgamla röster*
Inte knastrandet från pinjer / *ett ögonblick i skogens djup*
Bara hundar som skäller / *i bergen där människor trampat*
Röken från de låga husen / *och från dem som ligger och dör*
Den obeskrivliga blicken / *från den andra världens oro*

Inte storkens lätta klapper / *som dröjer sig kvar i vinden*
Eller kuttrandet från grönsaker / *när stillheten faller som regn*
Bara från sprattlande djur hörs / *halvkvävda oklara tecken*
Och tvenne gånger mörka ringar / *runt kring Madonnans ögon*
På slätten med sin kyrkogård / *och på kvinnornas förkläden*

Bara knackningen på dörren / *och när du öppnar – ingen där*
Inte ens spåret av en hand / *i hårets lätta rimfrost*
Fast jag uthärdat många år / *fann jag aldrig någonsin ro*
När mina bröder skulle dela med sig / *fick jag alltid den mindre biten*
Stenprydda seldon var vad jag fick / *och tillika ormens väg.*[21]

III

RIKEDOMAR gav du mig aldrig
plundrad som jag ständigt blev av Kontinenternas folkstammar
och ständigt om igen högdraget lovprisad av dem!
Druvklasen fick man i Norr
och Veteaxet i Söder
vindens riktning tog man som gisslan
och skamlöst tog man betalt för trädens möda
två gånger och tre.
Men jag,
förutom lite timjan under solens törnen visste jag intet
och förutom
vattendroppen i min skäggstubb förnam jag intet
utan fick vila min skrovliga kind mot den ännu skrovligare stenen
i århundrade efter århundrade.
Jag fick sova i oron för morgondagen
som soldaten på sitt gevär.
Och jag utforskade nattens barmhärtighet
som asketen sin Gud.
De skapade en diamant av min svett
och bytte i hemlighet bort
dess jungfruliga blick.
De vägde min glädje och fann den klen, som de sade,
och trampade ner den som vore den en insekt.
Min glädje trampade de ner och stängde in i en sten
och till sist så lämnade de mig kvar med stenen,
min fruktansvärda avbild.
Med en kraftig yxa hugger de i den, med en härdad borr gör de hål,
med en bitter mejsel ristar de i den, min sten.
Och ju mera tiden fräter på substansen, desto klarare framträder
oraklet i mitt ansikte:

FRUKTA DE DÖDAS VREDE
OCH KLIPPORNAS STATYER!

IV

JAG LADE DAG TILL DAG och fann dig ingenstans,
aldrig att du håller mig i handen
i avgrundsdånet och min förvirring över stjärnorna!
Några tog Kunskapen och andra Makten
och ristade med möda där i mörkret
små masker, lämpade för att med glädje eller sorg,
utfylla sina slitna ansikten.
Men inte jag, mig passade inga masker
glädjen och sorgen kastade jag bakom mig
storsint kastade jag bakom mig
Makten och Kunskapen.
Jag lade dag till dag och förblev ändå ensam.
Somliga sade: varför? också han borde väl bo
i ett hus med blomkrukor och sin vita brud.
Hästar, brandröda och svarta, uppväckte en envis lust
efter andra, vitare Helenor!
Efter en annan, hemligare mandom hungrade jag
och galopperade osedd från det ställe där de stoppat mig
till åkrarna för att ge dem regnen åter
och för att ta tillbaka mina obegravda dödas blod!
Andra sade: varför? också han borde väl få känna
livet i en annans ögon, också han.
Någon annans ögon såg jag inte, kom jag inte inom synhåll för
utom tårar i det Tomma som jag famnade
utom skyfall i tystnaden jag fick stå ut med.
Jag lade dag till dag och fann dig ingenstans,
jag spände på mig vapnen och gick ensam ut
i avgrundsdånet och min förvirring över stjärnorna!

3

Ensam styrde jag min tunga sorg
Ensam tog jag i besittning den ödsliga månaden Maj
Ensam spridde jag ljuvliga dofter
Där uppe på slätten under spegelklara dagar
Matade jag blommorna med gult och vallade kullarna
Jag besköt ödemarken med klarrött!
Jag sade: knivhugget ska inte vara djupare än skriet
Och jag sade: Orättvisan får inte ses som mera hedervärd än blodet!
Jordskalvens hand svältens hand
Fiendernas hand mina egnas hand
Härjade demolerade skövlade utplånade
En gång, två och tre gånger
Jag blev förrådd och kvarlämnad ute på fältet ensam
Jag blev intagen som en borg och nedtrampad ensam
Budskapet jag måste stå ut med fick jag uthärda ensam!

Ensam fick jag döden att tappa modet
Ensam tuggade jag Tiden med tänder av sten
Ensam gav jag mig ut på den långa resan
Som trumpetstöten tvärs igenom etern!
Jag hade makten över Nemesis stålet och vanäran
Att avancera i moln av damm och med vapen
Jag sade: bara med det kalla vattnets svärd ska jag tävla
Och jag sade: bara med Renheten i mitt sinne ska jag slå till!
I trots mot jordskalven i trots mot hungersnöden
I trots mot fienden i trots mot mina egna
Höll jag stånd stod jag ut blev jag iskall växte jag i styrka
En gång, två och tre gånger
Lade jag grunden för mina hus i mitt minne ensam
Tog jag min gloria och krönte mig själv ensam
Vetet som jag förkunnade skördade jag ensam!

ANDRA BERÄTTELSEN

MULÅSNEDRIVARNA[22]

Vid den här tiden anlände till slut, efter tre hela veckor, de första mulåsnedrivarna till vårt område. Och de hade många ting att berätta om de städer de passerat igenom, Delvino, Agia Saranda, Koritsa[23]. Och de lastade av saltsillen och chalvakexen med sikte på att bli klara en timme tidigare och sedan ge sig av. För de var inte vana vid detta dundrande i bergen, det skrämde dem, liksom det svarta skägget i våra härjade ansikten.

Och det hände sig då att en av dem råkade ha med några gamla tidningar. Och fast vi egentligen redan hört talas om det, så läste vi alla med bestörtning om hur man firade i huvudstaden och om hur folket, som det stod, med sina bara händer lyfte upp och bar omkring på soldater som kommit hem på permission från förläggningarna i Preveza och Arta. Och om hur kyrkklockorna ringde hela dagarna och hur man på kvällarna sjöng sånger på teaterscenerna och uppförde pjäser om våra liv, till folkmassornas applåder.

En tryckande tystnad föll över oss, för våra själar hade efter så många månader i ödemarken blivit som förvildade och utan att prata så mycket om det funderade vi ofta kring de år vi kunde ha kvar. På ett ögonblick fylldes sergeant Zois' ögon med tårar och han kastade iväg tidningarna med nyheter från världen och gjorde tecknet med fem fingrar[24] åt dem. Och vi andra sade inte något, men med blicken visade vi honom något som kanske var tacksamhet.

Lefteris, som stod lite längre bort och rullade en cigarett, vände sig då om, resignerat som om han hade tagit på sig hela världens vanmakt, och sade : ”Sergeant, vad hetsar du upp dig för? Dom här som fått order att sköta om saltsillen och kexen, dom kommer jämt att få hålla på med saltsill och chalva. Och likadant är det med alla andra, dom med sina ändlösa kassaböcker, och dom i sina mjuka sängar som de får bädda men inte bestämma om. Men det ska du veta, att bara den som ensam kämpar mot mörkret inom sig kommer i övermorgon att få sin beskärda del av det vi kallar en plats i solen.” Och Zois svarade: ”Tror du alltså inte att jag, som får sitta på denna förvisningsort och hålla vakt, också har en kvinna och några åkerlappar och sorg i hjärtat?”

Lefteris genmälde: ”Det man inte älskar, käre sergeant, det måste man frukta, för det är redan förlorat, hur man än klamrar sig fast vid det. Men, märk mina ord, sådant som ligger en varmt om hjärtat kan man inte förlora, det är så förvisningen fungerar. Och dom som är ämnade för detta kommer förr eller senare att inse det.” Återigen frågade sergeant Zois: ”Så vem, menar du, är det då som ska finna det?” Då svarade Lefteris stillsamt och pekade med fingret: ”Du och jag, broder, och vem som helst som lyssnar på oss och som utpekas av detta ögonblick.”

Och strax hördes i luften den mörka visslingen av en granat som närmade sig. Och vi kastade oss alla framstupa på marken, mitt i riset, för vi kunde redan den Osynliges signaler utantill, och med blotta örat kunde vi i förväg avgöra var någonstans elden skulle slå ner och explodera. Och ingen blev skadad av elden. Bara några mulåsnor sparkade bakut, medan andra blev oroliga och skingrades. Och mitt i all röken kunde man se hur männen som med så stor möda fört dem med sig ända hit sprang efter dem, vilt gestikulerande. Och med en glåmig uppsyn lastade de av saltsillen och chalvakexen med sikte på att bli klara en timme tidigare och sedan ge sig av, för de hade inte fått vänja sig vid detta dundrande i bergen, det skrämde dem, liksom det svarta skägget i våra härjade ansikten.

4

En enda liten svala □ *och en aldrig så kostsam Vår*
Får inte solen åter □ *det krävs en kamp så svår*
Tusentals döda krävs det □ *som står vid Solhjulets lod*
Av dem som lever krävs det □ *att också de ska offra sitt blod.*

Du min Skapare och Gud □ *byggde in mig i bergens stup*[25]
Du min Skapare och Gud □ *slöt mig inne i havets djup!*

Vår sköna Maj blev tagen □ *av häxor och mörkermän*
Kroppen begravde de sedan □ *i en grav i havet finns den*
Djupt nere i ett brunnshål □ *sedan dess hon instängd står*
Redan doftar mörkret och □ *hela Avgrunden av vår.*

Du min Skapare och Gud □ *känner från syrenen även du*
Du min Skapare och Gud □ *doften av Uppståndelsen nu!*

Slingrande såsom sperma □ *i skötets mörka säng*
Minnets ohyggliga insekt □ *på jordens sköna äng*
Och som en spindel biter □ *bet den i himlens ljus*
Så stränderna kom att blixtra □ *i takt med havsvidders brus.*

Du min Skapare och Gud □ *omgav mig med stränder och sund*
Du min Skapare och Gud □ *födde mig med bergen som grund!*

V

HÖRNSTENEN i mitt liv finns i bergen
Och folket bär bergen på sina axlar
och uppe på dessa berg brinner minnet
av busken som ingen eld förtär.[26]
Dig, mitt folks minne, kallar de Pindos, kallar de Athos[27].
Tiden är ur led
den hänger upp dagarna i fötterna,
och tömmer ut de förödmjukades benknotor med ett brak.
Vilka tog sig uppför avgrundens väggar, hur, när?
Vilka var arméerna, vems, hur många?
Himlens ansikte vänder åter och mina fiender har flytt långt bort.
Dig, mitt folks minne, kallar de Pindos, kallar de Athos.
Bara du känner mannen på hans häl[28]
Bara du talar ur stenens vassa egg.
Det är du som mejslar fram helgonens anletsdrag
Och det är du som drar uppståndelsens syrener
fram till randen av seklernas vatten!
Du rör vid mitt förnuft och Vårens spädbarn får lida!
Du bestraffar min hand och i mörkret bleknar den!
Alltid, alltid går du via elden för att nå fram till klarhet.
Alltid, alltid går du via klarheten
för att nå högt upp i bergen, de snöklädda.
Men vad är det då med bergen? Vem i bergen och vad?
Hörnstenen i mitt liv finns i bergen
Och folket bär bergen på sina axlar
och uppe på dessa berg brinner minnet
av busken som ingen eld förtär.

VI

MOLNENS och vågornas poet sover inom mig!
Hans mörka läppar är på stormens bröstvårta
och hans själ följer som alltid havets buffande
mot bergets fötter!
Nordanvinden från Thrakien kommer ner, drar upp järnek med roten.
Små skepp rundar udden
de kantrar plötsligt och sjunker mot djupen.
De visar sig igen igen högt uppe bland molnen
på den andra sidan djupet.
I deras ankare har sjögräs fastnat
som i skägget på sorgsna helgon.
Vackra strålar vibrerar kring ansiktet
på det öppna havets gloria.
Åldriga fastande män vänder sin tomma blick dit bort
Och kvinnornas svarta skugga avtecknar sig
mot rappningens rena vithet.
Tillsammans med dem är jag – som rör handen –
Molnens och vågornas poet!
I en oansenlig pyts med färg doppar jag penslarna
alla tillsammans och jag målar:
De nya båtskroven
De förgyllda och svarta ikonerna!
Hjälp oss och beskydda oss, Sankte Kanaris!
Hjälp oss och beskydda oss, Sankte Miaoulis!
Hjälp oss och beskydda oss, Sankta Manto![29]

VII

DE KOM hit,
mina fiender, förklädda till ”vänner”
oräkneliga gånger
och klampade kring på den urgamla jorden.
Men aldrig fick jorden fäste på deras hälar.
De förde med sig
Den Lärde, Geometrikern och Nybyggaren,
Hela biblar av bokstäver och siffror,
detaljer som Lydnad och Makt
Och tog i besittning det urgamla ljuset.
Men aldrig fick ljuset fäste på deras tak.
Inte ens ett bi lät sig luras att delta, inte ens västanvinden,
i deras lönsamma spel för att blåsa upp de vita rockarna.
De grundlade och uppförde
på höjderna, i dalarna, i hamnarna
mäktiga borgar och villor
fartyg av timmer och annat material,
de införde Lagar som bäddade för jakt på profit
i vår urgamla måttfullhet.
Men aldrig fick måttan fäste i deras tänkesätt.
Inte en gnutta av en gud satte spår i deras själar
inte ens blicken från en fe försökte ta deras språk[30].
De kom hit
mina fiender, förklädda till ”vänner”
oräkneliga gånger
för att erbjuda oss de gamla vanliga gåvorna.
Och som gåvor hade de inget annat
än järn och eld.
Till de utsträckta väntande händerna
hade de bara vapen och järn och eld.
Bara vapen och järn och eld.

VIII

DE KOM hit
med sina gyllne revärer
dessa Nordens tuppar och Österlandets rovdjur![31]
Och sedan de huggit min kropp mitt itu
och därpå grälat om min lever
så gick de.
”Offerröken, sade de, är för dom där
och berömmelsens rök, den är för oss,
amen.”
Och ekot som utsänts i det förgångna
det hörde vi och det kände vi igen.
Ekot kände vi igen och ännu en gång
sjöng vi med torra och sakliga röster:
För oss, för oss är det blodiga järnet tänkt
och det trefaldigt genomförda sveket.
För oss är gryningsljuset över ytan av brons
sammanbitna tänder intill sista ögonblicket
sveket och det osynliga nätet.
För oss gäller krälandet på jorden
den hemliga eden i mörkret
ögonens känslolöshet
och aldrig, aldrig någonsin Lönen för mödan.
Bröder, de har lurat oss!
”Offerröken, sade de, är för dom där
och berömmelsens rök, den är för oss,
amen.”
Men med ditt ord, du oskuldsfulla mun,
tände du en stjärnas lykta i vår hand
du port till Paradiset!
I framtiden ser vi rökens välde
en leksak för din andedräkt
dess makt och dess imperium!

5

Med stjärnan som min lykta □ *gav jag mig ut i rymden*
Till frosten på ängarna □ *till världens enda havsstrand*
Hur ska jag finna min själ □ *mina tårars fyrklöver!*

Sörjande myrtenkvistar □ *försilvrade av sömnen*
Bestänkte mitt ansikte □ *jag andas och går ensam*
Hur ska jag finna min själ □ *mina tårars fyrklöver!*

Du som vägleder strålar □ *du sovrummens magiker*
Du vagabond som känner □ *vår framtid tala till mig*
Så att jag finner min själ □ *mina tårars fyrklöver!*

Mina flickor de sörjer □ *i sekel efter sekel*
Mina pojkar bär vapen □ *men förstår ändå inte*
Hur jag ska finna min själ □ *mina tårars fyrklöver!*

Nätter med hundratals händer □ *på firmamentets vidder*
Får mitt inre att skälva □ *smärtan den brinner i mig*
Hur jag ska finna min själ □ *mina tårars fyrklöver!*

Med stjärnan som min lykta □ *går jag nu ut i rymden*
Till frosten på ängarna □ *till världens enda havsstrand*
Hur ska jag finna min själ □ *mina tårars fyrklöver !*

TREDJE BERÄTTELSEN

DET STORA UTTÅGET[32]

Vid den här tiden sammankallade grabbarna ett hemligt möte, för de dåliga nyheterna hopade sig i huvudstaden, och de beslöt ge sig ut på gator och torg med det enda de fortfarande hade: en handsbredd fosterland under den öppna skjortan med de svarta stråna och solens lilla kors. Dit ut där Våren härskade och hade makten.

Och eftersom dagen närmade sig då Nationen brukade fira det andra Upproret, så valde de just den dagen för sitt Uttåg[33]. Och de gav sig ut tidigt, alla dessa ungdomar med fötterna svullna av svält, dom man kallade lösdrivare, rätt ut i solen, från topp till tå draperade i sin oräddhet, som vore den en fana. Och många män följde efter, och kvinnor och sårade med bandage och kryckor. Och vart man än tittade var det plötsligt så fullt med djupa fåror i deras ansikten att man kunde få för sig att många dagar förflutit på den korta tiden.

Men när de Andra fick höra talas om denna oerhörda fräckhet blev de mycket oroliga. Och efter att tre gånger ha tagit ögonmått på sina resurser, beslöt de ge sig ut på gator och torg med det enda de hade kvar: en armslängd eld under stålet, de svarta gevärspiporna och solens tänder. Dit ut där varken en kvist eller en blomma någonsin utgjutit en tår. Och de slog vilt omkring sig, med ögonlocken slutna i desperation. Och Våren vann en fullständig seger. Som om det inte funnits någon annan väg på hela jorden för Våren att ta än denna enda, som om de själva hade tagit den utan att byta ett ord, med blicken fäst på en punkt i fjärran, bortom förtvivlans rand, vid den Stillhet som väntade dem – alla dessa ungdomar med fötterna svullna av svält, dom man kallade lösdrivare – och männen och kvinnorna och de sårade med bandage och kryckor.

Och många dagar hann förflyta på den korta tiden. Och odjuren mejade ned en stor mängd och andra föste de ihop. Och nästa dag radade de upp trettio mot väggen.

6

Du rättvisans sol för förnuftet fattbar
Glöm inte bort, det ber jag er,
du lovprisade myrtenbuske
glöm inte bort mitt arma land!

En örnlik skepnad har de höga bergen
och husen allt vitare
kring vulkaner vinrankor i rad
mot omgivningens himmelsblå!

Fastän det rör vid Asien åt ett håll
i fria luften står det
så lutar det sig också mot Europa
och vid havets stränder ensamt!

Och varken främlingars kalkyler
Bara sorger överallt
eller kärleken från våra egna
och ljuset det är skoningslöst!

Med blixten vänder mina bittra händer
Forna vänner kallar jag på
tillbaka hit från Tidens gräns
med hotelser och med blod!

Men allt blod som flutit är nu vedergällt
Och vindarna kastar sig fram
hoten har krossats i ett stenbrott
den ena rakt emot den andra!

Du rättvisans sol för förnuftet fattbar
Glöm inte bort, det ber jag er,
du lovprisade myrtenbuske
glöm inte bort mitt arma land!

IX

DET ÄR han
vår egen ständigt så osynlige Judas!
Sju portar gömmer han sig bakom
och sju arméer är satta på gödning i hans pastorat.
Av flygplan förs han bort
och parkeras i Vita Huset eller Elyséepalatset
tyngd av pälsar och sköldpaddsskal.
Och något språk det har han inte, för de är alla hans –
och ingen kvinna, för de är alla hans –
Den Allsmäktige!
De godtrogna förundras
och mitt i skenet från kristallkronan ler män i mörk kostym
och Lykabettos'[34] halvnakna tigrinnor
hoppar in i deras lyor!
Men det finns inget sätt för solen att bevara hans storhet för alltid
och inte någon Domedag,
för Domedagen, bröder, det är vi
och det är våra händer man ska förklara odödliga
för att vi kastat den i ansiktet på honom, silverpenningen!

X

RÄTT UPP I ANSIKTET hånade de mig, dessa unga Alexandrar:[35]
Titta, sade de, här har vi seklets mest naive turist!
Den hjärtlöse
som gläder sig när vi alla känner sorg
och utan orsak grinar illa
när vi alla är glada igen.
Vid ljudet av våra skrik går han förbi utan att bry sig
och sådant vi inte ser, det uppmärksammar han
med örat emot stenen
allvarsam och ensam.
Han som inte har någon vän
och ingen anhängare
som enbart förlitar sig på sin kropp
och spanar efter det stora mysteriet i solens törnen och blad
han är det
som sparkats ut från seklets marknadsplatser!
Eftersom han saknar vett
och vägrar göra profit på främmande tårar
och på busken som bränner vår vånda
nedlåter han sig bara till att pissa.
Århundradets antikrist och känslokalle dyrkare av demoner!
När vi andra sörjer
då iklär han sig solen.
Och när vi andra vältrar oss i hånfullhet
då blir han ideolog.
Och när vi andra vill stifta fred
då bär han kniv.
Rätt upp i ansiktet hånade de mig, dessa unga Alexandrar!

7

Världen, alltså denna värld □ *är alltigenom samma värld*
med dammolnen och solarna □ *med jäkt och stilla aftonsång*
Vävare av vintergator □ *och försilvrare av mossor*
När minnet börjar förblekna □ *när drömmarna ebbar ut*
Är denna världen densamma □ *ja, detta är världen*
Cymbaler, cymbaler □ *och ett fåfängt skratt i fjärran!*

Världen, alltså denna värld □ *är alltigenom samma värld*
Han som tvingar till sig njutningar □ *han som våldtar källorna*
Han som svävar över Störtfloden □ *som syns där under Tyfonen*
Böjd och puckelryggig □ *rödhårig och raggig*
På nätterna med panflöjten □ *på dagarna med sin lyra*
I staden på gatornas grus □ *på vidderna för fulla segel*
Det är han den bredskallige □ *det är han den långskallige*
Den frivillige □ *den motvillige*
Både Salomo □ *och Haggits son.*[36]

Världen, alltså denna värld □ *är alltigenom samma värld*
Ebbens, flodens och orgasmens □ *molnbankarnas och ruelsens*
Stjärnbildernas upphovman □ *valvets djärva konstruktör*
Vid mån- och solförmörkelser □ *vid Skapelsens yttersta gräns*
Är denna världen densamma □ *ja, detta är världen*
Basuner, basuner □ *och ett fåfängt moln i fjärran!*

FJÄRDE BERÄTTELSEN

TOMTEN MED BRÄNNÄSSLORNA[37]

Under en av de sollösa dagarna den där vintern, en lördagsmorgon, kom det horder av bilar och motorcyklar och omringade kåkstaden där Lefteris[38] bodde, med sina trasiga plåtfönster och avloppsrännor utefter gatan. Och vrålande med hetsiga röster steg människor av med uttryckslösa blygrå ansikten och halmgult stubbat hår. De beordrade alla män att samlas på ödetomten med nässlorna. Och de var beväpnade från topp till tå med gevärsmynningarna riktade mot folkhopen. Och grabbarna greps av en stor skräck, för nästan alla råkade de ha något hemligt i fickan eller i själen. Men någon annan utväg fanns inte, så de gjorde en plikt av nödvändigheten och ställde upp sig. Och människorna med de uttryckslösa blygrå ansiktena, det halmgula håret och de låga svarta kängorna satte upp taggtråd omkring dem. Och de högg itu molnen, tills det började falla snöblandat regn och käkarna bara med möda kunde hålla tänderna på plats utan att de lossnade eller krossades.

Då såg man på den andra sidan Mannen med Ansiktsmasken[39] sakta komma gående, han som bara genom att lyfta ett finger kunde få timmarna att rysa på änglarnas stora klocka. Och på den han råkade stanna framför högg de andra tag i håret, släpade ut honom och trampade ner honom på marken. Ända tills det ögonblick kom då han stod framför Lefteris. Denne rörde inte en min. Han höjde bara långsamt blicken och skådade plötsligt så långt, långt bort i en fjärran framtid att den andre kände en stöt och fick backa häftigt så att han nästan föll omkull. Vild av raseri var han nära att dra av sig den svarta masken för att kunna spotta honom rätt upp i ansiktet. Men för andra gången rörde Lefteris inte en min.

Just i det ögonblicket satte den Store Främlingen[40] som gjorde honom sällskap – han med de tre galonerna på kragen – händerna på höfterna och brast ut i gapskratt: ”Se hurdana dom är, sade han, de där människorna som påstår att dom vill ändra världens gång!”. Och utan att veta hur rätt han hade, den uslingen, slog han Lefteris tre gånger rätt upp i ansiktet med sin piska. Men för tredje gången rörde Lefteris inte en min. Utan att riktigt veta vad han gjorde och som förblindad av den ringa verkan kraften i hans händer haft, drog den Store Främlingen sin revolver och avfyrade ett skott alldeles under Lefteris’ högra öra.

Och grabbarna blev väldigt rädda, och människorna med de uttryckslösa blygrå ansiktena, det halmgula håret och de låga svarta kängorna_blev likbleka. För kyffena runt omkring skakade och tjärpappen föll av på flera ställen och på långt avstånd, långt bortom solen, syntes kvinnor på knä gråtande på en ödetomt full med nässlor och svart levrat blod. Alltmedan änglarnas stora klocka slog exakt tolv slag.

8

Jag vände mina ögon fulla av tårar
i riktning bort mot fönstret
Och när jag tittade bort över dalarna
på de snötyngda träden
Sade jag så: Bröder till och med dessa kom-
mer de en dag att skända
Dessa maskbärare från ett annat sekel
förbereder snarorna

Jag tog en tugga av dagen och inte ens en droppe
läckte den ut av grönt blod
Jag skrek åt portarna och min röst tog färg av
mördarnas elände
Där i jordens mittpunkt kom cellens kärna fram
som dränker allt i mörker
Och se solens stråle hur den förvandlades
till en ledtråd för Döden!

Å, ni bittra kvinnor i helsvarta kläder
både jungfrur och mödrar
Som invid källorna gav vatten att dricka
åt änglars näktergalar
Karon tog på sig att även åt er ge en
handfull vatten mot törsten
Och upp ur brunnarna halar ni skriken från
de oskyldigt slaktade

Så ogärna blandar sig eld med lusten till hämnd
att mitt folk måste svälta
Guds vete lastades i stora lastbilar
och kördes sedan bort
I den tomma övergivna staden återstår blott
handen som ensam och med
Målarfärg på alla väggytor skall skriva
GE OSS BRÖD GE OSS FRIHET

Det blåste i natten husen utplånades
och det är sent i min själ
Inte någon hör mig var än jag knackar på
mitt minne slår ihjäl mig
Det säger mig: Bröder mörka timmar kommer
Tiden den får utvisa
Människornas nöjen har också besudlat
monstrens slemma inälvor

Jag vände mina ögon fulla av tårar
i riktning bort mot fönstret
Jag skrek åt portarna och min röst tog färg av
mördarnas elände
Där i jordens mittpunkt kom cellens kärna fram
som dränker allt i mörker
Och se solens stråle hur den förvandlades
till en ledtråd för Döden!

XI

JAG ROPAR till er, bröder, var ni än finns,
var ni än sätter ner foten
öppna en källa
er egen Mavrogenikälla.[41]
Vattnet är svalt
och av sten är middagens hand
som håller solen i sin öppna kupa.
Det flödar så friskt och jag kommer att jubla.
Den röst som inte vet av någon lögn
ska läsa högt vad som rör sig i min tanke
och göra mitt inre enkelt att läsa.
Själv förmår jag inte,
galgen har mattat ut mina träd
och det svartnar för mina ögon.
Jag härdar inte ut
också korsvägar jag förr kände till har blivit återvändsgränder.
Seldjuker[42] ligger på lur med batonger
Gamhövdade chaganer[43] konspirerar
Hundknullare och likätare och dödsmaniker
styr framtiden med exkrementer.
Men, bröder, var det onda än stöter på er,
var ert förstånd än förmörkas,
kom ihåg Dionysios Solomos[44]
kom ihåg Alexandros Papadiamantis.[45]
Den röst som inte vet av någon lögn
ska vila sitt martyransikte
med lite ljusblå tinktur på läpparna
Vattnet är svalt
och av sten är middagens hand
som håller solen i sin öppna kupa.
Var ni än sätter ner foten, ropar jag,
öppna, bröder,
öppna en källa,
er egen Mavrogenikälla!

XII

OCH I MIDNATTENS djup, över sömnens risfält
plågas jag av vindstillheten och Månens onda moskit!
Jag snor runt i mina lakan och utforskar förgäves
med svullna ögon mörkret:
Vindar, skäggiga gamla gubbar
väktare vid mina urgamla hav och nyckelbärare
ni som känner hemligheten
för fram en delfin inför mina ögon
Inför mina ögon för fram en delfin
och låt den vara snabb och hellensk och låt klockan vara elva!
Låt den passera och låt altarets plana yta förintas
och låt plågan få en annan mening
Låt dess vita skum kastas upp i kaskader
så att Hökar och Präster dränks!
Låt den passera och upphäva Korsets form
så att träden få sitt virke tillbaka
Låt än en gång dess kraftiga sprakande erinra mig
om att den jag är existerar!
Låt den breda stjärten göra räfflor
i mitt minne från en obefaren led
Och på nytt glömma kvar mig i solen
som en urgammal kiselsten ifrån Kykladerna!
Jag snor runt i mina lakan och utforskar förgäves
med blinda händer mörkret:
Vindar, skäggiga gamla gubbar
väktare vid mina urgamla hav och nyckelbärare
ni som känner hemligheten
stöt Treudden i mitt hjärta
och låt delfinen slingra sig kring den[46]
Tecknet på att jag verkligen är densamme
och att jag som i min tidigaste ungdom kan stiga
upp i himlens blå – för att härska där!

XIII

LAGLÖSHET befläckade mina händer, hur ska jag öppna dem?
Beväpnade vakter uppfyllde mitt synfält, åt vilket håll ska jag titta?
Människosöner, vad ska jag säga?
Jorden får tåla förfärliga ting och själen ännu förfärligare!
Så bra ni var, min allra första ungdom och mina okuvliga läppar
som föreläste för stormens kullersten
och trotsade åskans dån, mitt i skyfallen
Så bra du var, min allra första ungdom!
Du öste så mycket jord på mina rötter att även min tanke grönskade!
Så mycket ljus i mitt blod att min kärlek
tog herraväldet också över himlens mening.
Ren är jag från topp till tå
och i Dödens händer ett odugligt redskap
och i klorna på råa tölpar ett uselt byte.
Människosöner, vad har jag att frukta?
Ta ifrån mig mitt inre, jag har redan fått sjunga!
Ta ifrån mig havet med sina vita nordanvindar,
det stora fönstret fullt med citronträd,
ta allt kvittrandet och flickan, hon den enda,
vars fröjd bara jag snuddade vid henne räckte till för mig
ta det ifrån mig, jag har redan fått sjunga!
Ta ifrån mig drömmarna, hur ska ni kunna läsa dem?
Ta ifrån mig mina tankar, var ska ni kunna yttra dem?
Ren är jag från topp till tå.
Med kyssande mun njöt jag av den jungfruliga kroppen.
Med blåsande mun målade jag havets hud.
Mina idéer gjorde jag alla till öar.
Saften från en citron lät jag droppa över mitt medvetande.

XIV

TEMPEL i himlens format
och ljuvliga flickor
med en druva mellan tänderna – så bra ni var för oss!
Fåglar högt uppe i skyn som förintade tyngden i våra hjärtan
och det intensivt blå som vi älskade!
De försvann de försvann
Juli med sin glänsande skjorta
och det steniga Augusti med sina skrovliga små trappsteg.
De försvann
Och sjöstjärnan förblev oförklarad i havsdjupens ögon
och i ögonens djup förblev solnedgången osedd!
Och människornas sunda förnuft blockerade gränserna.
Det uppförde försvarsverk kring världen
och byggde murar mot himlen med nio utkikstorn
och slaktade kroppen på altarets stenbänk
vid utgångarna ställde det upp en stor mängd väktare.
Och människornas sunda förnuft blockerade gränserna.
Tempel i himlens format
och ljuvliga flickor
med en druva mellan tänderna – så bra ni var för oss!
Fåglar högt uppe i skyn som förintade tyngden i våra hjärtan
och det intensivt blå som vi älskade!
De försvann de försvann
Nordvästanvinden med sin spetsiga sandal
och den tanklösa Nordosten med sina sneda röda segel.
De försvann
och djupt ur jordens innandömen steg det
moln av svart kiselsten
med åskans muller – de dödas raseri –
som sakta gnisslade i vinden
och än en gång med bröstet framåtriktat
kom klippornas statyer åter, skräckinjagande!

9

Lämnande molnen bakom sig
färdas klippornas statyer
Med bröstet riktat framåt som ville de få ur sig
till vindarna vad framtiden ska bära med sig
Så att gamarna inte ska få vittring
också på det och slå till!

Alltmedan kyrkklockan ringde in döden
klättrade byarnas hjordar utför
Slänterna där havet skymtade
Och det hördes en röst som fick vindarna att darra
Pojkar, den svält vi får utstå
har förmörkat våra sinnen!

I nationernas hemliga fabriker
framställs metaller av vetet
Där uppföds ett odjur de inte vill veta av
och dess käftar bara växer och växer
Tills inte längre någon finns kvar
bara benknotor som rasslar!

Men i dalen först där ett jordskalv slog till
som om passens Hades hjälpt till
Slets spikarna loss i hustaken
Och miraklet hände – det oväntade
Kvinnor som utan att tala lyssnar
till sina spädbarn som gråter!

Livet som råkat få smaka på döden
det kom tillbaka som solen helt naket
Och livet som inte hade något val
det förslösade var gång allt precis allt
I ruinerna spikade det upp
en vallmo som lyser!

Om höken någonsin återlämnade
till lammet rösten som den hade krossat
Skulle vi höra med örat mot gräset
hur de dödas vrede tränar upp sig
För att med en hand ta tag i mörkret
och med den andra peka på sig själv!

FEMTE BERÄTTELSEN

FÅRAHUSET[47]

Mitt folk talade och sade: ”Den rättvisa man undervisade mig i har jag tillämpat men se, det har gjort mig alldeles utmattad att i århundraden få vänta naken utanför den stängda porten till fårahuset. Hjorden kände igen min röst och vid minsta vissling från mig kom den skuttande och bräkande. Andra åter, ofta just de som mest prisade mitt tålamod när jag hoppade från träd och gärdesgårdar, var bland de första att få sätta sin fot i fårhagen. Men jag”, knorrade mitt folk, ”får alltid gå naken och vara utan fårahjord”. Och från deras tänder utstrålade en uråldrig hunger, och bitterheten fick deras själar att knastra som gruset när det krasar under kängan på någon som är alldeles utom sig.

Men alla de som har många ägodelar skrämdes av att höra detta knastrande. För de känner varje tecken i detalj och kan ofta på miltals avstånd avläsa vad som gagnar deras intressen. Alltså spände de genast på sig förräderiets sandaler. Och hälften av dem drog med sig hälften av de andra än åt det ena hållet än åt det andra och talade ungefär så: ”Era gärningar är goda och förtjänstfulla och se, vad ni har framför er här är den stängda porten till fårhagen. Räck bara upp handen och vi är med er, elden och järnet dom sköter vi. Bekymra er inte för era hem, tyck inte synd om familjerna och låt er aldrig för en sons skull stoppas av en fars röst eller en yngre brors. Och för den händelse någon av er skulle gripas av rädsla eller medlidande eller bli tveksam, så ska han veta detta: synden har drabbat honom och ovanför hans eget huvud väntar elden och järnet som vi fört med oss.”

Och innan de ens hunnit tystna hade vädret börjat förändras, först långt borta i de mörka molnen och sedan alldeles intill, över de mänskliga hjordarna. Det var som om en vrålande vind passerat på låg höjd och kastat ut kroppar tömda på varje spår av minnen. Med ansiktet uppåtvänt, blåaktigt och stumt, körde de ner händerna i fickan, fastklamrade vid ett stycke järn – ett eldrör eller någon annan sort, med spetsig kon och vass egg. Och de marscherade upp, den ene mot den andre, utan att känna igen varandra. Och sonen siktade på fadern, och den äldre brodern på den yngre. Så att många familjer halverades och många

kvinnor fick lov att klä sig i svart både två och tre gånger i rad. Och om du försökte gå ut en liten stund: ingenting. Bara vinden som ven mellan takbjälkarna, och här och där bland de brända stenarna rökslingor på bete bland slaktade lik.

Trettiotre månader och lite till varade det Onda. Alltmedan de fortsatte att knacka på porten till fårhagen för att bli insläppta. Men rösten från något får hördes aldrig, utom då kniven skar. Och inte heller portens röst, utom i det ögonblicket den hamnade i de allra sista flammorna och brann upp. För detta mitt folk är porten och detta mitt folk är fårhagen och fårahjorden.

10

Kärlekens så heta blod / *klädde mig i purpur*
Och en sällhet ingen sett / *dolde mig i skugga*
Jag oxiderades / *i människornas*
/ *sunnanvind*
Du Moder långt långt borta / *du min Ros som aldrig dör*[48]

I bakhåll låg de sedan / *ute på ett öppet hav*
Och från sina fregatter / *gav de eld mot mig*
Min synd var den att jag / *ville ha*
/ *en riktig kärlek*
Du Moder långt långt bort / *du min Ros som aldrig dör*

Så öppnades de på gläntˑ / *en vacker dag i juli*
Hennes stora ögon och / *i djupet av min kropp*
Lyste de upp mitt oskulds- / *fulla liv*
/ *för ett ögonblick*
Du Moder långt långt bort / *du min Ros som aldrig dör*

Och alltsedan dess har de / *vänt sig emot mig*
Seklernas skränande / *ursinnesutbrott:*
”Låt den som såg dig, le- / *va sitt liv*
/ *i blod och i sten”*
Du Moder långt långt bort / *du min Ros som aldrig dör*

Jag antog ännu en gång / *fosterlandets form*
Blommade bland stenarna / *växte mig så stor*
Och mördarnas blod ska jag / *med mitt ljus*
/ *betala igen*
Du Moder långt långt borta / *du min Ros som aldrig dör*

XV

MIN GUD, jag lät din vilja ske och nu betalar jag tillbaka
Förlåtelse gav jag ingen,
bönen vägrade jag finna mig i,
öknen uthärdade jag likt en kiselsten.
Vad mer är det som väntar mig, vad mer?
Stjärnornas hjordar leder jag in i din famn
men innan jag kan förhindra det, har Gryningen
ohjälpligt lurat in dem i sina fångstnät,
hon som låter din vilja ske!
Höjder med borgar och hav som bär frukt
förstärker jag mot vinden
och skymningens klocka dricker dem sakta,
hon som låter din vilja ske!
Jag reser upp gräset som om jag skrek med all min kraft
men se hur det viker sig igen
skållat av Julis heta dolk,
som låter din vilja ske!
Så vad mer, vad nytt är det som väntar mig?
Se, det är du som talar och jag som får förverkliga.
Jag slungar stenen och den hamnar på mig själv.
Gruvor gräver jag och bearbetar himlavalvet.
Fåglarna jagar jag och förlorar mig i deras tyngd.
Min Gud, jag lät din vilja ske och nu betalar jag tillbaka.
Elementen det är du,
dagar och nätter,
solar och stjärnor, stormar och stiltje,
alltings ordning kullkastar jag och emot detta
sätter jag upp min egen död,
som också den låter din vilja ske!

XVI

TIDIGT väcktes min lust till njutning
tidigt tändes min poppel
med utsträckta händer begav jag mig till havet
och ensam ställde jag upp den där.
Du blåste och stormarna omringade mig
en efter en tog du fåglarna ifrån mig –
Min Gud, du ropade på mig och hur skulle jag kunna fly?
Jag blickade in i framtiden, mot månader och år
som ska komma igen utan mig
och jag fick ett bett så djupt
att jag kände hur blodet sakta vällde ut
och började droppa ur min framtid.
Jag grävde i jorden vid tiden för mitt brott
och darrande höll jag offret i min famn
och talade till det så sakta
att dess ögon långsamt öppnade sig och daggen sipprade ut
på jorden där jag, den skyldige, stod.
Jag kastade mörkret på kärlekens bädd
med världsliga ting i min nakna själ
och min sperma sprutade jag så långt
att kvinnorna sakta i solen vände sig i smärtor
och åter födde det synliga.
Min Gud, du ropade på mig och hur skulle jag kunna fly?
Tidigt väcktes min lust till njutning
tidigt tändes min poppel
med utsträckta händer begav jag mig till havet
och ensam ställde jag upp den där:
Du blåste och mitt innandöme trånade
En efter en fick jag fåglarna tillbaka!

11

Jag ska skaffa tonsur
bli en glad och livlig munk
Ödmjukt ska jag verka
för småfågelssläktet
Ur natten ska jag gå
till Fikonträdets morgonsång
Dränkt i dagg och
bära i mitt förkläde
Indigoblått
malva och rosens färg
Och tända eld på vattnets
generösa
Små droppar
jag den generösaste.

Som ikoner ska jag
ha oskyldiga flickor
Klädda enbart i havs-
djupens linne
Jag ska be om att min
oskuld får de instinkter
Som myrten har
och de vilda djurens muskler
För att i mitt
kraftfulla inre
Få kväva allt futtigt och
allt vrångt och dimmigt
För alltid
jag den kraftfullaste.

Men tider ska komma
med synder av många slag
Jakt på vinst och ära
med prygel och samvetskval
I sitt vilda raseri
går Bukefalos[49] till blodigt angrepp
Och efter den vita åtrån
hungrar han
Efter tapper-
het och ljus och kärlek
Mäktigt vittrande
börjar han
Att gnägga
han den mäktigaste.

Men då vid de ranka
liljornas sjätte timme
När min dom ska skära
en spricka i Tiden
Ska det elfte budet
stiga fram ur mina ögon
Till denna värld
eller också till ingen
Det Eviga
Apoteos Förlossning
Som i sin rättrådighet
min egen själ
Skall ha förkunnat
jag den rättrådigaste.

SJÄTTE BERÄTTELSEN

PROFETISKT

Många år efter Synden, som de i kyrkorna kallade Dygd och välsignade, ska relikterna efter urgamla stjärnor sopas bort och himlens alla avlägsna hörn rensas från spindelväv av den storm som den mänskliga anden skall föda. Och Skapelsen skall bäva, då den får betala igen vad Styresmännen i det förflutna gjort sig skyldiga till. Oro och förvirring skall falla över Hades och bålverket skall ge vika för det starka trycket från Solen, som först ska hålla tillbaka sina strålar, som tecken på att tiden är inne för drömmarna att ta hämnd. Därefter skall Solen ta till orda och säga: ”Landsförviste Poet, säg, vad ser du i ditt sekel?”

– Jag ser nationerna, de en gång så förmätna, som kapitulerat för getingen och ängssyran.
– Jag ser yxor i luften som klyver Kejsares och Generalers byster.
– Jag ser köpmän luta sig fram för att inkassera profiten på sina egna lik.
– Jag ser de hemliga innebördernas sammanhang.

Många år efter Synden, som de i kyrkorna kallade Dygd och välsignade, men dessförinnan, se, då skall fagra ynglingar som Robert och Philip, så självupptagna i sin narcissism, komma till korsvägarna. De skall trä på sina ringar bak och fram och kamma sitt hår med en spik och med dödskallar ska de pryda sitt bröst, för att fresta lättfotade damer. Och dessa kommer att slås med häpnad och samtycka. Så att ordet ska besannas att dagen är nära då skönheten ska överlämnas åt flugorna på Torget. Och skökans kropp skall vredgas, eftersom den inte har något kvar som kan väcka avund. Och skökan skall anklaga de boklärda och pamparna, och ta den sperma hon tjänat så lojalt till vittne. Och hon ska ruska av sig förbannelsen och sträcka sina händer mot Öster ropande: ”Landsförviste Poet, säg, vad ser du i ditt sekel?”

– Jag ser Hymettosbergets färger[50] på den heliga basen till vår Nya Civilrättsliga Lagstiftning.

– Jag ser den unga Myrto, skökan från Sikinos, en staty av sten uppställd på Torget med Fontänerna och de stående Lejonen.
– Jag ser pojkarna och jag ser flickorna i Parlotteriets Årsbok.
– Jag ser, högt uppe bland skyarna, Fåglarnas Erechtheion[51].

Relikterna efter urgamla stjärnor ska sopas bort och himlens alla avlägsna hörn rensas från spindelväv av den storm som den mänskliga anden skall föda.Men se, dessförinnan skall människor i generationer plöja den magra jorden. Och i hemlighet skall Härskarna räkna över sin mänskliga handelsvara och förklara krig, varvid Gendarmen och Domaren i Militärdomstolen skall få sitt lystmäte. Och guldet ska de överlämna till de osynliga, så att de kan inkassera sin lön för hybris och tortyr. Och stora fartyg skall hissa sina flaggspel och marschmusik invadera gatorna, från balkongerna skall det regna blommor över Segraren, som skall leva i stanken från alla lik. Och alldeles intill honom skall mörkret öppna ett gravhål efter hans egna mått och kraxa fram: ”Landsförviste Poet, tala, säg vad du ser i ditt sekel?”

– Jag ser Militärdomstolens domare brinna som vaxljus, vid Uppståndelsens stora måltid.
– Jag ser Gendarmerna överlämna sitt blod som offergåva till himlarnas renhet.
– Jag ser växternas och blommornas permanenta revolution.
– Jag ser Kärlekens kanonbåtar.

Och Skapelsen skall bäva, då den får betala igen vad de antika Styresmännen gjort sig skyldiga till. Oro och förvirring skall falla över Hades och bålverket skall ge vika för det starka trycket från Solen. Men se, först skall de unga jämra sig och deras oskyldiga blod åldras i förtid. Straffångar med rakade huvuden skall skramla med sina matlådor mot gallret. Och alla fabriker skall tömmas för att sedan på nytt kunna fyllas med order och producera konserverade drömmar i tiotusentals burkar och tusentals märken av härtappad natur. Och det skall komma gråbleka kraftlösa år i bandage. Och var och en skall få de utmätta grammen av välgång och lycka. Och deras inre skall redan bestå mest av vackra ruiner. Då skall Poeten, utan att kunna sörja i exil någon annanstans, släppa ut stormens hälsa ur sitt öppna bröst och återvända för att ställa sig bland de vackra ruinerna. Och den sista människans första ord skall vara till för att få gräset att växa sig högt och kvinnan att sluta upp vid hans sida som en stråle från solen. Och

återigen skall han tillbe kvinnan och lägga ner henne på gräset, så som det var påbjudet. Och drömmarna skall få sin hämnd och utså generation efter generation i evigheters evighet!

12

Jag öppnar munnen
Och tar med sig mina ord
Och till de små sälarna
Nätter som gråter

och hela havet jublar
till sina mörka grottor
viskar det under
över människors lidanden.

Jag skär i mina ådror
Och förvandlas till tunnband
Och till lakan för att skyla
För att lyssna i smyg

och mina drömmar färgas röda
där barnen brukar leka
flickorna som ligger vakna
till kärleksnattens underverk.

Kaprifolen får yrsel
Och begraver liken av
De förrådda stjärnornas
Hugger jag av så

och jag går ner i min trädgård
mina hemliga döda
navelsträng av guld
att de försvinner i djupen.

Järnet blir rostigt och dess
Jag som fått uppleva
Och av violer och nar-
Den nya dolken

århundrade ska jag bestraffa
myriader av nålsting
cisser skapar jag
som anstår en Hjälte.

Så blottar jag mitt bröst och
De sveper bort ruiner
Och från de tjocka molnen
Och uppenbarar

vindarna släpps åter fria
och misshandlade själar
rensar de jorden ren
så Lycksalighetens Ängder!

XVII

NU ÄR JAG PÅ VÄG till ett syndfritt land i fjärran.
Nu följer mig luftiga gestalter
med håret skimrande av Polstjärnans regnbågsljus
och med huden finstämt gyllenbrun.
Genom gräset tar jag mig fram med mitt knä som förstäv
och från jordens anlete jagar min andedräkt bort
de sista sjoken av sömn.
Och träden vandrar vid min sida i riktning emot vinden
Stora mysterier ser jag och märkliga ting:
Källan, Elenis gömställe.
Treudden med sin delfin, en Korsets symbol.
En vitmålad port med skändlig taggtråd
där jag ärofullt skall passera.
Orden som förrådde mig och örfilarna jag fick
har blivit till palmkvistar och myrten
Som betyder Hosianna till honom som skall komma!
Armodet ser jag som fruktens njutning
sluttande olivlundar med blått mellan fingrarna
vredens år bakom galler av järn.
Och Marinas djup, en oändlig havsstrand
genomdränkt av vackra ögons tjuskraft.
Där ska jag vandra oskyldig och kysk.
Tåren som förrådde mig och skymfen jag fick utså
har blivit till vindpustar och fåglar som aldrig slår sig ner
Som betyder Hosianna till honom som skall komma!
Nu är jag på väg till ett syndfritt land i fjärran.

XVIII

NU ÄR JAG PÅ VÄG till ett jungfruligt land i fjärran.
Nu följer mig azurblå flickor
och små hästar av sten
med solskivan på sina breda pannor.
Generationer av myrtenbuskar känner igen mig
sedan den gång då jag skälvande vid vattnets ikonostas
ropade helig, helig.
Hades besegrare och Kärlekens befriare,
han är Liljornas Furste.[52]
Och av dessa vindpustar från Kreta
blev jag åter ett ögonblick avporträtterad.
För att krokusen skulle göra skyarna rättvisa.
Jag avslutar nu mina verkliga Lagar
och anförtror dem åt den osläckta kalken.
Saliga, säger jag, är de starka som knäcker den Obefläckades kod.
För deras tänder är druvan till som berusar
på vulkanernas barm och i jungfruliga vinrankor.
Se, hur de följer i mina spår!
Nu är jag på väg till ett jungfruligt land i fjärran.
Nu är det Dödens hand
som skänker Liv
och sömnen existerar inte.
Middagsklockan klämtar
och sakta inristas orden på de rödbruna stenarna:
NU och FÖR EVIGT och LOVAD VARE.
För evigt, för evigt och nu och nu sjunger fåglarna
LOVAT VARE priset det kostat![53]

LOVPRISNINGARNA

ΤΟ ΔΟΧΑΣΤΙΚΟΝ

LOVAT VARE ljuset och den första
av människans böner ristad i sten
djuret vars livskraft vägleder solen
den kvittrande plantan och dagen som grydde

Landet som dyker och sedan reser på nacken
en häst av sten som grenslas av havet
tiotusentals små röster i mörkblått
Poseidons vita huvud det väldiga

LOVAD VARE sjöjungfrun och hennes hand
som tar tag i fregatten för att rädda den
som för att ge den åt vinden som offer
som ville hon släppa den och ändå inte

På kyrkans tak den lilla hägern
på slaget nio en morgon som en bergamott
en sten av renaste kisel nere på botten
den azurblå himlens vingårdar och tak

VINDAR KLÄMTANDE som klockor vid en gudstjänst
lyfter havet som en helig ikon
blåser, sätter apelsinträden i brand
och visslar på bergen som genast kommer

Skägglösa kadetter mitt i stormen
löpare som avverkat himmelska sjömil
Hermeslika gudar med sin spetsiga hatt
och den svarta rökens budbärarstav

Nordvästvinden, Östanvinden, Sydvästvinden
Västanvinden, Nordostvinden
Sydosten, Nordan, Sunnan

LOVAT VARE det gamla bordet av trä
det blonda vinet med ljusstänk från solen
vattnets ljusspel över takets yta
i hörnet en filodendronbuske på vakt

Murar av sten och vågor hand i hand
en fotsula samlande visdom i sanden
en cikada som fick med sig tusentals andra
ett medvetande med strålar som sommarens

LOVAD VARE vågen av hetta som ruvar
över piren och dess vackra stenblock
barnens bajskorvar med gröna flugor
och havet som sjuder utan ände

De sexton på däck som halar in nätet
den aldrig vilande måsen den sakta kryssande
de herrelösa rösterna från ödemarken
en skuggas passage rakt genom väggen

ÖARNA med sin blymönja och sin kimrök
öarna med rester av fundamentet för någon Zeus
öarna med sina övergivna skeppsvarv
öarna med sina vulkaner i drickbart blått

Lova upp i en hård Meltemi och gå över stag
på läns eller slör i sydvästan och gippa
tills friborden är täckta av skummet
från solrosor och mörkblå klapperstenar

Sifnos, Amorgos, Alonissos
Thassos, Ithaka, Santorini
Kos, Ios, Sikinos[54]

LOVAD VARE Myrto där hon står på
balustraden av sten med hela havet framför sig
formad som en vacker åtta eller ett lerkrus
och håller en solhatt i sin ena hand

Den vita och porösa middagstimman
med sömnens dun som stiger uppåt
det slocknade guldet i portarnas valv
och den röda hästen som bryter sig loss

Gudinnan Hera i trädets urgamla stam[55]
dungen av lagerträd, ändlös, slukare av ljus
huset som ett ankare nere i djupet
och Fru Penelope med sin slända

Fåglarnas Bosporen från den andra stranden
en citron ur vilken himlen sprutade
havsgrön hörsel till hälften under havets yta
nymfers och lönnars långskuggade viskningar

LOVAT VARE minnet som firas av
Kirikos och Julitta de heliga martyrerna[56]
ett under som bränner himlarnas tröskplats[57]
och präster och fåglar sjunger sitt Hell dig:

Hell dig du Brinnande, du Blomstrande flicka
Hell dig du Trotsiga med svärdet som förstäv

Hell dig du vars spår suddas ut där foten trampat
Hell dig du som vaknar upp och så sker det ett under

Hell dig du Vilda från havsdjupens paradis
Hell dig du Heliga från öarnas vildmark

Hell dig du Havsbrud du Drömmarnas moder
Hell dig Femstjärniga som håller i ankaret

Hell dig du som får vinden att glänsa med ditt flygande hår
Hell dig du som tämjer demoner med din ljuvliga sång

Hell dig du som ser till Trädgårdars Månadscykler
Hell dig du som håller samman stjärnbilden Ormen[58]

Hell dig bärare av rättvisans och ödmjukhetens svärd
Hell dig Sierska och gåtfulla Sibylla.

LOVAD VARE jordens mylla som låter
en doft som av svavel få stiga ur blixten
bergets bädd där de döda frodas
som morgondagens friska blommor

Instinktens lag som aldrig visar tvekan
blodets puls, en livets snabba spelare
blodplätten, en solens dubbelgångare
och murgrönan på sin vägg, en vinterns stavhoppare

LOVAD VARE portklappen välvd som en skalbagge
den djärva tanden mitt i solens iskyla
April som kände rosenknoppen byta kön
vid källan där den just höll på att öppna sig

Skottkärran som vippar över åt sidan
en guldbagge som satte eld på framtiden
vattnets osynliga aorta som pulserar
för att hålla gardenian vid liv

HEMLÄNGTANS Blommor – så välbekanta
och regnets späda skälvande blommor
de fyrbenta små liven där på stigen
och sömngångarna högt uppe bland solarna

De anspråkslösa med röd förlovningsring
de som kråmar sig till häst där ute på fälten
de som skapats av ren himmel
de reflekterande och de som prytt sig med chimärer

Liljan, Rosen, Jasminen,
Violen, Syrenen, Hyacinten
Penséen, Narcissen, Astern

LOVAT VARE molnet över gräset
ödlans vassa ringlande över en våt vrist
Mnisaretis outgrundliga blick[59]
som inte är lammets och ändå förlåter den

Kyrkklockan med sin vind av glittrande guld
ryttaren på väg åt väster och sin himmelsfärd
och den andre ryttaren, imaginär, på väg
att genomborra förfallets timma

En stilla natt i juni utan vind
jasmin och klänningar i trädgården
stjärnornas lilla älsklingsdjur som klättrar
glädjens ögonblick strax innan tårarna

En droppe själ och inte ett ord
Tom som ett fönster där ingen står och tittar
stiger Aretousa i purpurröd mantel [60]
ner från himlen med kärlekens lustar[61]

FLICKORNA, dessa utopins mjuka gräs
flickorna, dessa vilseförda Plejader
flickorna, dessa Mysteriernas heliga kärl
fyllda till bredden fastän bottenlösa

Sträva i mörkret och ändå små underverk
präntade i ljus och ändå höljda i mörker
roterande kring sig själva som ljuset från fyrtorn
de solslukande och de månvandrande

Ersi, Myrto, Marina
Eleni, Roxani, Fotini
Anna, Alexandra, Kynthia[62]

Viskningar ruvande inuti snäckskal
någon försvunnen som en dröm: Arignota [63]
ett avlägset ljus som uppmanar: sov
kyssar förvirrade som en dunge träd

Ett hörn av blusen som vinden äter
det persikolena fjunet på vaderna
det kvinnliga underlivets violetta salt
och Fullmånens iskalla vatten

LOVAD VARE sången i fjärran
Elenis innersta vik med sina lätta krusningar
fikonkaktusens glimmer i armhålan
framtidens ruinstäder och spindelns

Inälvornas ändlösa nattvak
den sömnlösa klockan som inget är att ha
en svart bädd som aldrig slutar segla
längs Vintergatans skrovliga stränder

DE UPPRÄTTSTÅENDE skeppen på svarta fötter
skeppen, dessa Nordbornas vilda getter [64]
skeppen, dessa Polstjärnans pelare och Sömnens
skeppen, Evadnegestalter[65] och harpyor

Fyllda av nordanvind och nötter från Athos
med doft av olivoljans bottensats och uråldrigt johannesbröd
och bogen bemålad med Helgonikoner
på samma gång krängande och ändå helt stilla

Angelika, Polstjärnan, Tre Heliga Fäder
Den Oförvägne, Kungsfiskaren, jagaren Nafkratousa
Maraki, ”Vi Tro på Gud”, Bebådelsen

LOVAD VARE vågen som blir våldsam
och reser sig fem famnar högt
gamen som vänder med utspärrad halskrans
och slås mot rutorna i stormen

Marina sådan hon var innan hon kom till
med vildhundens skalle och demonerna
Marina, Nymånens uppåtböjda horn
Marina, världens undergång och ände

Piren exponerad för sydlig storm
molnens präst som ändrar mening
de stackars husen som försiktigt lutar sig
emot varandra och somnar in

Det sorgsna ansiktet hos ett duggregn
ett jungfruligt olivträd som klättrar uppför kullen
inte en röst i de trötta molnen
den lilla stadssnigeln som krossades

LOVAD VARE du som är ensam och bitter
du som redan från början var förlorad
Poeten som arbetar med kniven
i sin tredje hand, den outplånliga:

TY HAN är Döden och han är Livet
Han är det Oförutsedda han är Lagarna

Han är örtens raka linje som skär genom kroppen
Han är linsens fokus som bränner medvetandet

Han är törsten som kommer efter källan
Han är kriget som kommer efter freden

Han är vågornas iakttagare, en Ion [66]
Han är eldens och monstrens Pygmalion

Han är gnistan som tänds av läpparna
Han är den osynliga tunnel som överträffar Hades

Han rövar sin vällust men blir inte korsfäst
Han är Ormen som förenar sig med Axet

Han är mörkret och den sköna galenskapen
Han är det vårliga i skurarna av ljus

LOVAD VARE vargens nos som blir till en
människas och hennes till en ängels
de nio trappstegen Plotinos tog sig uppför[67]
jordskalvets djupa klyfta som fylldes med blommor[68]

Det lätta avtryck måsen lämnar kvar
som får klapperstenarna att lysa som oskuld
fåran som ristas in i din själ
och förkunnar Paradisets sorg

LOVAD VARE den flammande ockran
den underjordiska fanfaren innan visionen
den brinnande dikten ett ekorum för döden
ord med spjutspets och som leder till självmord

Det inre ljuset med strålar i vitt
bilden av det oändliga – en träffande likhet
bergen som skapats utan gjutform
konturerna identiska med evighetens

BERGEN – stolta som antikens ruiner
bergen – dystra och surmulna som däggdjur
bergen som grynnor i en hägring
på alla sidor stängda fast passagerna är fyrtio

De i duggregn dränkta såsom klostren
gömda i en dimhöljd fårahjord
de långsamt vandrande likt herdar
med jackan svart och näsduken runt pannan

Pindos, Rodopi, Parnassos
Olympos, Tymfristos, Taigetos
Dirfys, Athos, Ainos

LOVAT VARE bergspasset som öppnar
en evigt blå väg upp bland molnen
en vilsegången röst långt nere i dalen
ett eko dagen drack som var det balsam

Oxarnas möda när de ska släpa
tunga lundar av olivträd västerut
röken som oberörd går fram för att
lösa upp och skingra människornas verk

LOVAD VARE oljelampans passage
fylld av bråte och mörka skuggor
sidan som skrevs där nere under jord
sången som Lygeri sjöng i Hades[69]

Ikonostasens skulpterade vilddjur
urgamla popplar, bärare av fisk
älskvärda Flickor med händer av marmor
Elenis hals så lik en strand vid havet

DE STJÄRNBESTRÖDDA träden, välviljans verk
notskrift från ett annat universum
den gamla tron att det näraliggande
alltjämt existerar om än osynligt

Skuggan som får dem att böja sig mot marken
något gulaktigt i deras minnen
deras uråldriga danser över gravarna
deras visdom som är ovärderlig

Olivträdet, Granatäppleträdet, Persikoträdet
Pinjen, Poppeln, Platanen
Järneken, Boken, Cypressen

LOVAD VARE den oskyldiga tåren
som så sakta fyller barnens vackra ögon
de som står där hand i hand och tittar
barnen som betraktar men som inte talar

Kärlekens stammande ovanför klipporna
en fyr som lindrade sin sekelgamla smärta
syrsan lika ihärdig som samvetskvalen
och den stackars ylletröjan mitt i frosten

Den förrädiska myntan så besk i munnen
läppar som halvhjärtat samtycker – och ändå
ett ”farväl” blixtrar till under ögonfransarna
och därpå den ständigt beslöjade världen

Stormarnas tunga och långsamma orgel
Herakleitos[70] och hans ödelagda röst
mördarnas andra osynliga sida
ett litet ”varför” som aldrig blev besvarat

LOVAD VARE handen som vänder tillbaka
från ett fasansfullt mord och som nu vet
vilken värld som verkligen har övertaget
vad som är världens ”nu” och vad som är ”för evigt”

NU myrtens vilda best Nu det hemska tjutet från Maj
FÖR EVIGT det skärpta medvetandet För evigt det fulla ljuset

Nu egendomliga syner Nu minspelen i sömnen
För evigt ordet och för evigt stjärnbilden Kölen

Nu det flygande molnet av fjärilar
För evigt mysteriernas cirklande ljus

Nu jordklotets skorpa och Maktens välde
För evigt Själens föda och det femte elementet

Nu Månskärans obotliga svärta
För evigt Vintergatans gyllenblå skimmer

Nu en folkens blandning och det svarta Talet
För evigt Rättvisans staty och det stora Ögat

Nu Gudarnas förnedring Nu Människans aska
Nu Nu nollpunkten

och För evigt denna lilla värld, den Stora!

Noter

[1] ”Skapelseberättelsen” heter i Poetens original ”Η Γένεσις” (’födelsen’) efter Bibelns namn på Första Moseboken. Den består av sju s.k. hymner skrivna på fri vers, som svarar mot de sju dagar det tog för ”Skaparen” i diktverkets första del att skapa världen. Samma grundmönster återfinns som bekant i Bibeln.

[2] *De tre Svartklädda Kvinnorna* bör tolkas som den grekiska mytens tre ödesgudinnor – moirerna – som bestämde över alla människors öden, helt oberoende av gudarna, som inte kunde ändra moirernas beslut. De ansågs närvara när ett barn skulle födas.

[3] *De sju yxorna* heter den stadsdel i Heraklion på Kreta där Elytis föddes. Namnet syftar på de sju turkiska regementen som erövrade Kretas huvudstad 1669. När Kreta införlivades med Grekland 1912 (mindre än ett år efter Elytis’ födelse) togs dessa yxor ner från stadsmuren. Några av dem kan idag beskådas på stadsmuseet i Heraklion.

[4] *Det Stora Tornet*: Det rör sig om den imponerande venetianska fästning som står vid inloppet till hamnen i Heraklion.

[5] *Ios, Sikinos, Serifos, Milos*: Öar i ögruppen Kykladerna.

[6] *Det mörkerförintande granatäpplet*: Uttrycket syftar på myten om Persefone som blev bortrövad av underjordens härskare, Hades. I sitt sökande efter dottern försummade hennes mor Demeter sina plikter som fruktbarhetsgudinna, så att missväxt och nöd uppstod på jorden. Zeus befallde därför att Persefone skulle frisläppas, men på vägen upp från underjorden lockades hon av Hades att äta ett granatäpple vilket ledde till att hon måste stanna kvar. Enligt myten kunde den som en gång ätit av de dödas mat aldrig lämna Hades. Zeus ordnade då en kompromissöverenskommelse som gick ut på att den mängd kärnor hon ätit från granatäpplet, dvs. nio, skulle avgöra hur många månader varje år hon fick vistas hos sin mor. Det ledde till att hon fick vara tre månader varje år i underjorden och nio på jorden, vilket svarade mot våren, sommaren och växlighetsperioden. Jfr även Hymn 1-2 i Lidandeshistorien.

[7] *ROES ... YELTIS:* Dessa kryptiska ord är anagram på grekiska ord som betecknar några favoritmotiv i Elytis’ poesi: *Eros, Havet* (thalassa), *Marina, Solen* (ilios), *Odödlighet* (athanasia) och *Elytis*.

[8] *Den Heliga Marina med sina demoner*: Detta helgon anses ha makt att befria en människa från de demoner hon plågas av.

[9] *Ön i olivlundarnas sköte*: den ö som avses är Lesbos (med huvudstaden Mytilini), varifrån Elytis’ förfäder härstammade.

[10] Den som avses här är inte Kristus, som man skulle kunna tro, utan Theodoros, en 1700-talsmartyr, som är Mytilinis skyddshelgon och vars grav enligt lokal folktro är belägen invid Poetens familjeträd på Lesbos.

[11] *Gera*: En havsvik på Lesbos runt vilken de fem byar som nämns nedan grupperar sig. Elytis’ mors släkt härstammade från denna del av ön.

[12] *Klippdassar* finns inte bara i Mumindalen utan också i Gamla Testamentet, Tredje Moseboken 11:4-5, liksom i Ordspråksboken 30:26 (senast i 1917 års översättning). I Karl XII:s Bibel kallades de *cuniler*, medan Bibel 2000 valt beteckningen *klippgrävling*. På grekiska talar Elytis om *χοιρογρύλλιοι.* Dessa djur omtalas både i Bibeln och hos Elytis i ett sammanhang som handlar om vad som är och inte är tillåtet att äta.

[13] *Tetraktidens kors:* Vad som åsyftas är en geometrisk figur av pythagoreiskt ursprung som av senare pythagoréer betraktats som helig. Den utgörs av en liksidig triangel bestående av tio punkter som representerar talet 10 genom att vara uppbyggd av en punkt överst, två punkter på rad två, tre på rad tre och fyra på den fjärde och sista raden: (1 + 2 + 3 + 4 = 10).

[14] *De upprätta pelarna etc*.: här aktualiseras en känd fris som finns på Parthenontemplet på Akropolis.

[15] En vanlig sed vid firandet av den grekisk-ortodoxa påsken består i att släktningar och vänner försöker krossa varandras bemålade ägg genom att stöta dessas ändar mot varandra.

[16] *Frihetshymnens första ord*: Den ursprungliga dikten med titeln ”Hymn till Friheten” skrevs 1823 av poeten Dionysios Solomós (1798-1857). Av diktens 158 verser valdes de fyra första stroferna 1865 ut för att bli Greklands nationalsång. Hymnens ”första ord”, i princip de båda första raderna, travesteras av Elytis i de båda sista raderna av det ode som närmast följer.

[17] Bokstäverna *e* och *l* associerar till värdeladdade ord som *Ellas* (’Grekland’), *Eleftherία* (’frihet’) och *Elytis*.

[18] I Dionýsios Solomós version: Σε γνωρίζω από την κόψη του σπαθιού την τρομερή, / σε γνωρίζω από την όψη που με βια μετράει την γη. Jämför not 16.

[19] Denna berättelse, den första av sex, bygger på poetens egna erfarenheter som fänrik vid fronten i norra Grekland och södra Albanien under det grekisk-italienska kriget 1940-41.
[20] Khimara (Himarë) och Tepeleni (Tepelenë) är städer i södra Albanien som intogs av grekiska styrkor i kriget 1940-41. Med Artaner avses personer från staden Arta i Epirus i norra Grekland.
[21] Uttrycket *ormarnas väg* anspelar sannolikt på Ordspråksboken 30:19, där det talas om ”ormens väg över klippan”. Som talesätt tycks det ange något som övergår allt förstånd.
[22] Även denna berättelse bygger på poetens egna erfarenheter från försvarskriget i Albanien 1940-41.
[23] Dessa namn svarar mot tre städer i södra Albanien som de grekiska försvarsstyrkorna ockuperade under fälttåget 1940-41, nämligen Delvinë, Sarandë och Korcë.
[24] En gest, som används för att uttrycka avsky eller förakt, består i ett slag i luften med utspretade fingrar, riktat mot en individ eller ett föremål.
[25] Här associeras till en folklig grekisk ballad, som handlar om hur en bro i Arta bara kunde byggas till priset av ett fruktansvärt offer: byggmästarens hustru byggdes levande in i brokonstruktionen.
[26] *Busken som ingen eld förtär*: En hänsyftning på Mose brinnande buske som brann ”utan att brinna upp” (Andra Mosebok 3: 1-14). I busken visar sig Gud för Moses och säger: ”Jag har sett hur svårt mitt folk har det i Egypten, och jag har hört hur de ropar efter frihet undan fogdarnas förtryck”, en utsaga som bör ha förefallit Elytis minst lika aktuell för Grekland som den var för Israels barn under fångenskapen i Egypten. Vers 17 torde också ha känts som uttryck för ett hopp som även grekerna hade starkt behov av: ”Jag lovar rädda dem från det lidande och den förnedring de blir utsatta för och leda dem till det land […] som flyter av mjölk och honung”.
[27] *Pindos* är ett känt bergsmassiv som förkroppsligar en heroisk tradition i grekisk historia, genom de strider som utkämpats där dels mot den tyska ockupationsmakten, dels – längre tillbaka i tiden – den turkiska. På den bergiga halvön *Athos* i Makedonien finns inte mindre än 20 grekisk-ortodoxa kloster som utgör en autonom stat under grekisk överhöghet. Athos representerar alltså en mera andlig tradition.
[28] Här kan man kanske tänka på Gamla Testamentet och historien om Esau (1 Mosebok 25: 23-26). Han sålde tanklöst sin förstfödslorätt till den yngre tvillingbrodern Jakob, som vid förlossningen med sin hand hade hållit i Esaus häl. Enligt vad modern Rebecka meddelat sonen Jakob hade Herren sagt henne att den ena av de båda folkstammar de två bröderna skulle ge upphov till skulle ”vara den andra övermäktig” och att just förstfödslorätten skulle vara avgörande. Kanske kan detta samtidigt vara en hänsyftning på Achilles? Hans enda sårbara kroppsdel var ju den häl som han mor, havsnymfen Thetis, hållit i då hon doppade ned sonen i floden Styx för att på så sätt göra honom osårbar. Sannolikt en hänsyftning på Achilles. Hans enda sårbara kroppsdel var ju den häl som han mor, havsnymfen Thetis, hållit i då hon doppade ned sonen i floden Styx för att på så sätt göra honom osårbar.
[29] Sankte Kanaris, Sankte Miaoulis och Sankta Manto syftar på tre folkledare under det grekiska befrielsekriget (1821-28), som Elytis här gör till helgon. De hette Konstantinos Kanaris, Andreas Miaoulis och Manto Mavrogenis. Numera är dessa namn också vanliga namn på båtar. Jfr not 41.
[30] *Inte ens blicken från en fe*: Enligt gammal folktro måste en man som stöter på en fe akta sig noga för att tala med henne. Gör han ändå det riskerar han att tappa talförmågan och bli stum.
[31] Med uttrycken *Nordens tuppar* resp. *Österlandets rovdjur* syftar Elytis uppenbarligen på de italienska, tyska och bulgariska trupper som invaderade Grekland under andra världskriget.
[32] Den tredje berättelsen kan ses som en krönika över den allra första demonstrationen som den grekiska motståndsrörelsen genomförde. Den ägde rum i Aten på nationaldagen, den 25 mars. Som framgår av texten bestod demonstranterna mest av studenter och krigsinvalider.
[33] Självständighetskriget startade 25 mars år 1821 och självständighet fick grekerna genom ett fördrag i Konstantinopel år 1832.
[34] *Lykabettos* är namnet på ett 277 meter högt berg i nordöstra Aten. På sydvästsluttningarna, i kvarteret Kolonaki, bor många förmögna greker och utlänningar. Här bodde även Elytis i en liten enrumslägenhet.
[35] Enligt en opublicerad kommentar från Elytis själv åsyftas här den kategori av “dekadenta, pseudomoderna ungdomar, som inte tror på något och som förespråkar falska revolutioner”. (Cf. Keely, s. 154)
[36] *Haggit*s son som hette Adonia mördades av sin yngre bror Salomo, därför att han anhållit att få ta Abishag från Sunem till hustru. Se Första Konungaboken 2:13-25.
[37] I denna berättelse relateras en händelse av ett slag som ofta inträffade i Aten under den senare delen av tyskarnas ockupation. Syftet med SS-kommandonas ständiga räder i de fattiga utkanterna av huvudstaden var att genom terror söka skrämma den snabbt växande motståndsrörelsen EAM-ELAS till tystnad och inaktivitet och därmed förhindra nyrekrytering.
[38] De fattiga arbetarkvarteren var till stor del befolkade av flyktingar som kommit från Mindre Asien 1922 efter grekernas katastrofala förlust i det krig mot Turkiet som startats 1919 av Venizelos, dåvarande premiärminister. Namnet Lefteris är en folklig variant av Eleftherios, som associerar till ordet för frihet, alltså ελεφθερία. Observera att vi redan stött på en ung man med samma namn och samma anmärkningsvärda egenskaper i berättelsen om Mulåsnedrivarna.

[39] *Mannen med Ansiktsmasken* betecknar en lokal grekisk förrädare av en sort som samarbetade med de tyska nazisterna. Ofta gjorde de ”grovjobbet” och var för säkerhets skull maskerade för att inte bli igenkända av grannar och andra landsmän.

[40] Med beteckningen *den store Främlingen* avses den SS-officer som ledde räden som skildras i denna prosaberättelse.

[41] Familjen *Mavrogeni* var bördig från den egeiska ön Paros, där befolkningen hade flera källor att tacka denna välbärgade familj för. Den vackraste av dessa ligger i närheten av den kvinnliga frihetshjälten Manto Mavrogenis (1796-1848) forna hem. Det är hon som omtalas i Hymn VII som ”Sankta Mavrogeni”. Mavrogenisläkten skapade sin förmögenhet under det Ottomanska riket där den upprätthöll många höga poster. Manto gjorde slut på sin förmögenhet under befrielsekriget från turkarna, då hon ur egen kassa betalade lön för sjömän och soldater och hjälpte flyktingar. Dessutom bekostade hon två krigsfartyg som skulle bekämpa pirater som attackerade Mykonos, där hon bodde under kriget, och flera andra öar i Kykladerna. Jfr not 29.

[42] *Seldjukerna* var en turkisk-persisk dynasti som från 1000-talet till 1300-talet härskade över stora områden i Asien som Iran, Azerbajdjzan, Irak, Centralasien och Mindre Asien. De ansågs hänsynslösa och primitiva som krigare. Deras rike utvecklades så småningom till det Ottomanska Imperiet som härskade över grekerna ända fram till befrielsekrigets start 1821.

[43] *Chagan* var ett bysantinskt ord för att beteckna ledarna för de horder av barbarer som invaderade det Bysantinska riket österifrån.

[44] Disonysios Solomós, den 1800-talspoet som Elytis anspelar på i Hymn II och citerar i Ode 1.

[45] *Aléxandros Papadiamantis* (1851-1911) var en grekisk journalist från Skiathos och en av Greklands främsta litterära personligheter. I hans verk skildras öbornas sedvänjor och trosföreställningar med stor finess och en realism som även inkluderar ett andligt perspektiv.

[46] *Stöt Treudden i mitt hjärta och låt delfinen slingra sig kring den.* Dessa rader syftar på det emblem Elytis valt för sin diktcykel *To Axion Esti* och som består av en delfin och en treudd. I Grekland finns sådana figurer ingraverade på marmorn i många nyklassicistiska källor. Exakt vad detta emblem symboliserar är oklart, men Elytis tycks vilja sätta in det som en ersättning för det kristna korset både här och i Hymn XVII.

[47] Den femte berättelsen fokuserar på det grekiska inbördeskriget 1946-1949 som innebar en katastrofal erfarenhet för befolkningen. Detta krig regisserades av mäktiga ekonomiska och politiska krafter utifrån. Man fick därvid hjälp av inhemska kvislingar och kollaboratörer som Elytis inte tvekar att kalla förrädare. Den klyfta i samhället som blev resultatet av detta krig har långt ifrån eliminerats och de som drabbats värst av detta var de som tidigare under andra världskriget fick bära den tunga börda det innebar att först besegra de anfallande italienarna 1940-41 och sedan jaga ut de tyska, italienska och bulgariska ockupanterna. Huvudparten av detta försvararbete utfördes av motståndsrörelsen EAM-ELAS, men tragiskt nog var det just de som sedan fick utgöra måltavlan i inbördeskriget och som efter kriget har fått utstå repressalier från sina motståndare, som mestadels haft makten i det grekiska samhället. Såren är fortfarande inte läkta.

[48] *Du min ros som aldrig dör*: en vanlig karakteristik av den Heliga Jungfrun med motsvarighet i post-bysantinska ikoner.

[49] *Bukefalos* var Alexander den Stores legendariska häst.

[50] *Hymettosbergets färger*: Hymettos är en bergskedja i närheten av Aten och beskrivningen av Aten som den ”violkrönta staden” härrör från Hymettos, vars färger kraftigt skiftar inte bara från en årstid till en annan, utan också från timme till timme. Den berömda violetta färgen är normalt synlig bara under några minuter i taget, främst under vintersäsongen, vid skymningen.

[51] *Erechtheion.* Joniskt tempel på Akropolis i Aten, uppfört under perioden 421 f.Kr. - 405 f.Kr. Det var tillägnat Poseidon och Pallas Athena. Skulptör var Fidias, som också varit ansvarig för Parthenon.

[52] *Liljornas furste* anspelar på några berömda fresker från Knossos som finns att beskåda på Arkeologiska museet i Heraklion.

[53] *NU och FÖR EVIGT ... etc*. Här har nu Poeten, som samtidigt är identisk med Folket, hunnit till slutpunkten på sin vandring – eller utveckling – och förvärvat den insikt som krävs för att se nuet i historien, historien i evigheten, sitt eget öde i nationens och den lilla världen i den stora världen. De lärdomar han förvärvat har kostat på, men var värda det pris det kostat i form av uppoffringar och lidande.

[54] Alla dessa namn betecknar öar i olika delar av den grekiska övärlden, från Adriatiska havet till Egeiska havet.

[55] *Gudinnan Hera i trädets urgamla stam*: uttrycket syftar på Heras roller som Moder Jord och fruktbarhetsgudinna.

[56] Sannolikt anspelar den 15 juli, dagen för firandet av helgonen *Kirikos och Julitta*, på någon händelse som hör till poetens mera ”personliga mytologi”.

[57] *Himlarnas tröskplats*: Tröskplatserna var jämna, runda ytor som blev samlings- och kultplatser där man under antiken firade skörden, bilade tvister och skötte andra samhällsfrågor. Här utspelades även kulten kring vinguden,

Dionysos, där även rollfördelning och publik förekom. Ur detta växte så småningom det antika dramat fram, liksom amfiteatern. Sådana tröskplatser med sin uråldriga symbolik lever kvar än idag.

[58] *Stjärnbilden Ormen* på norra stjärnhimlen består av två delar: Ormens huvud (Serpens Caput) och Ormens svans (Serpens Cauda). De två delarna skiljs från varandra av stjärnbilden Ormbäraren, som enligt myten var identisk med Asklepios, läkekonstens gud i den antika mytologin. Ormen var en av de 48 konstellationer som listades av Ptolemaios i hans samlingsverk Almagest. Det är också en av de 88 moderna stjärnbilder som erkännes av den internationella Astronomiska Unionen.

[59] *Mnisareti*: Namnet på en flicka som avbildats på en berömd gravrelief. Reliefen upphittades på Keramikos-kyrkogården i Aten och finns numera på Glyptothek München.

[60] *Arethousa* var en prinsessa och hjältinnan i en populär 1600-talsromans från Kreta, *Erokritos* av Vitsentzos Kornaros.

[61] *Stiger ner från himlen klädd i en purpurröd mantel*: Citat från Sappho (Lobel-Page 54 / 56 D / Cox 61: ἔλθοντ' ἐξ ὀράνω πορφυρίαν περθέμενον χλάμυν ... / Cox: Ἔλθοντ᾽ ἐξ ὀράνω πορφυρίαν [ἔχοντα] περθέμενον χλάμυν. ’Coming from heaven, clad in a purple mantle’.

[62] Enligt en utsaga från poeten själv hör dessa flicknamn till hans ”personliga mytologi”.

[63] Arignota: namnet förekommer en dikt av Sapfo och anses betyda ’välkänd’.

[64] I Elytis’ originaltext talas det om Hyperboréerna, som enligt legenden bodde norr om nordanvinden i landet Hyperborea (Υπερβορέα). Romerska källor förtäljer att man i detta land oavbrutet hade dag i ett halvår, från vårdagsjämning till höstdagjämning, och att klimatet var så gynnsamt att hyperboréerna inte dog spontant utan måste kasta sig i havet från en ättestupa. Om detta handlar om nordbor måste man låta vara osagt.

[65] Evadne var den trogna hustrun till Kapaneos, en av sju legendariska hjältar som marscherade mot Thebe för att hävda Oidipos’ son Polyneikes rättigheter gentemot brodern Eteokles. När Kapaneos blivit dödad av blixten vid belägringen av Thebe kastade hon sig själv på begravningsbålet och dog.

[66] *Ion* betyder sannolikt ‘en man vid namn Ion’ och kan antingen syfta på en mytisk jonisk patriark som Euripides skrev ett skådespel om eller en skicklig poet från Chios (ca. 500 f.Kr).

[67] *De nio trappstegen Plotinos tog sig uppför*. En anspelning på Plotinos’ verk *Enneaderna* som fått detta namn på grund av att det bestod av nio skrifter (εννέα, ’nio’). Det anses vara nyplatonismens mest grundläggande arbete som framför allt utgår från Platons idélära och hans metafysik i allmänhet.

[68] *Jordskalvets djupa klyfta som fylldes med blommor:* denna formulering är ett direkt citat från Solomós (se not 16 till Hymn II och not 18 till Ode 1).

[69] *Lygeri*: Namnet anspelar troligen på en folkvisa som brukar kallas ”Lygeri i Hades”. Denna unga flicka ber om tillstånd att få komma tillbaka upp till den övre världen för att uppleva hur hennes familj sörjer henne. Vad hon snabbt ska upptäcka är dock att släkten inte alls sörjer utan att de lever och roar sig som vanligt.

[70] Utsagan om *Herakleitos’ ödelagda röst* handlar om att denne filosofs ord enbart överlevt i fragment och några aforistiska citat.

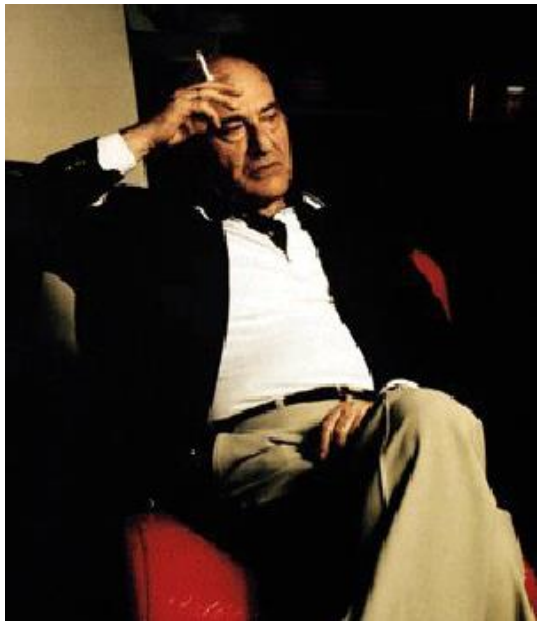

ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ, *ΤΟ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ*, 1959. I svensk övers. från grekiskan av Christina Heldner.
